

CIMITIRUL MEDIEVAL DE LA ISACCEA BISERICA SF. GHEORGHE *

Ioan Vasiliu

Până în momentul efectuării săpăturilor de salvare din toamna anului 1988, biserica Sf. Gheorghe din Isaccea era cunoscută în literatura de specialitate prin intermediul a două informații. Prima se referă la valorosul iconostas de lemn datând din epoca lui Vasile Lupu (cca. 1645), adus aici de la fosta mănăstire Adam (județul Galați)¹, cea de a doua la piciorul mesei de altar, pentru care constructorii bisericii au folosit un moment funerar de epocă română².

Topografic, biserica este situată în centrul orașului, morfologic fiind amplasată la poalele promontoriului separat de faleza cursului vechi al Dunării printr-o albie naturală.

În prima fază de funcționare, biserica era constituită dintr-un altar semicircular, un naos cu structură cruciformă, cu două abside semicirculare și un pronaos scurt. Naosul este prevăzut cu o turlă hexagonală, iar pronaosul acoperit cu o boltă semicilindrică dispusă transversal. La sfârșitul secolului al XIX-lea i se adaugă un pridvor din zidărie de piatră, fără fundație, terminat cu o clopotniță din lemn.

Cimitirul medieval suprapus de clădirea bisericii Sf. Gheorghe, ridicată la sfârșitul secolului al XVIII-lea sau la începutul celui următor, probabil pe locul unui modest local de cult³, precum și de cea a bisericii noi a cărei zidire a început în primii ani ai secolului XX, dar care, datorită evenimentelor politice tulburi din acea perioadă a rămas neterminată⁴, ocupă o suprafață de teren aproximativ dreptunghiulară, orientată cu axul lung pe direcția nord-est către sud-vest.

În urma cercetărilor efectuate s-a putut stabili că datorită amplasării bisericii în zona de început a pantei promontoriului, constructorii au decapat și nivelat terenul, în felul acesta dispărând, în primul rând, nivelul de călcare contemporan momentului zidirii bisericii, precum și cel de la care au fost săpate gropile mormintelor din cimitir, neexistând nici o urmă arheologică care să corespundă operațiunilor de ridicare a monumentului.

Fundația monumentului, mai lată cu 0,35 m față de parament, nu depășește în adâncime 0,95 - 1,00 m, fiind realizată din piatră de carieră dispusă destul de dezordonat și legată cu mortar.

Ulterior, pentru a proteja zidurile lăcașului de cult împotriva umezelii produsă de staționarea apelor pluviale, au fost efectuate numeroase depunerî și

nivelări cu pământ luat din zona învecinată bisericii cât și din așezarea civilă a cetății Noviodunum⁵.

Afirmatiile de mai sus sunt dovedite de observațiile făcute în timpul cercetărilor:

- nivelul de călcare în interiorul bisericii se află cu 0,50 m mai coborât decât cel actual, el nereprezentând nivelul originar, deoarece în decursul anilor au fost efectuate numeroase refaceri, ultima fiind cea din 1987;

- în pământul de umplutură ce suprapunea mormintele, alături de piatră, cărămidă spartă, moluz, materiale ceramice moderne și contemporane, fiind descoperite fragmente ceramice romane și feudale timpurii erodate de apele Dunării, fragmente de brățări de sticlă feudale timpurii și monede romane sau emisiuni ale Hoardei de Aur și ale țărilor Theodor Sveatoslav⁶;

- gropile niciunui dintre cele 18 morminte nu au putut fi surprinse decât la baza lor, săpată parțial în pământul galben.

Scheletele celor 18 morminte dezvelite în cadrul cimitirului, așezate în gropile sepulcrale în decubit dorsal, erau orientate vest-est, cu mici deviații determinate de anotimpul înhumării.

În privința poziției membrelor superioare, se întâlnesc trei variante:

- brațele, îndoite din coate, așezate cu palmele pe abdomen;
- brațele, îndoite din coate și aduse cu palmele pe piept;
- brațele, îndoite din coate, palmele fiind depuse pe bazin.

Singurul mormânt căruia nu i-a putut fi stabilită poziția membrelor superioare este mormântul nr. 15, mormânt suprapus de zidul absidei altarului și din care s-au dezvelit doar membrele inferioare.

Din cele 18 morminte individualizate în săpătură, 17 au avut inventar funerar compus din obiecte de podoabă, accesorii vestimentare și monede.

Mormântul nr. 1, mormânt de adult în groapă simplă, scheletul depus în decubit dorsal, orientat vest-est, având membrele superioare îndoite din coate, palmele fiind așezate pe abdomen. L = 1,60 m, l = 0,75 m, - 0,95 m.

I n v e n t a r : Monedă de argint emisă de Selim III în al nouălea an de domnie (1797), găsită în dreapta scheletului.

Mormântul nr. 2, mormânt de adult, groapă simplă, scheletul depus în decubit dorsal, orientat vest-est, membrele superioare îndoite din coate, palmele depuse pe abdomen. L = 1,70 m, l = 0,85 m, - 0,70 m.

Inventar: Monedă de argint emisă de Mahmud II în al cincilea an al domniei (1812), găsită în palma dreaptă.

Mormântul nr. 3, mormânt de adult în groapă simplă, schelet în decubit dorsal, orientat vest-est, membrele superioare îndoite din coate, palmele pe abdomen. $L = 1,64$, $l = 0,75$ m, - 0,80 m.

Inventar: Nasturi globulari de argint, găsiți în regiunea pectorală.

Mormântul nr. 4, schelet de adult în decubit dorsal, depus în groapă simplă, orientat vest-est, membrele superioare îndoite din coate, palmele fiind așezate pe abdomen. $L = 1,78$ m, $l = 0,80$ m, - 0,85 m.

Inventar: 1) inel de argint găsit pe inelarul mâinii drepte; 2) monedă otomană de aramă, ilizibilă.

Mormântul nr. 5, mormânt de adult în groapă simplă, schelet în poziție dorsală, orientat sud-vest - nord-est, având membrele superioare îndoite din coate cu palmele depuse pe abdomen. $L = 1,68$ m, $l = 0,65$ m, - 0,85 m.

Inventar: Verigă de argint, fragmentară, descoperită în zona bazinului.

Mormântul nr. 6, schelet de adult depus în groapă simplă, în decubit dorsal, orientat vest-est, membrele superioare îndoite din coate, palmele fiind așezate pe abdomen. $L = 1,63$ m, $l = 0,70$ m, - 0,95 m.

Inventar: 1) inel de argint găsit pe inelarul mâinii drepte; 2) cercel fragmentar din argint, descoperit în zona cervicală.

Mormântul nr. 7, mormânt de copil, scheletul în decubit dorsal depus într-o groapă simplă, orientat sud-vest - nord-est, membrele superioare îndoite din coate, palmele pe abdomen. $L = 1,18$ m, $l = 0,45$ m, - 0,80 m.

Inventar: 1) pafta de bronz găsită în zona bazinului; 2) nasture globular din argint, descoperit în zona pectorală; 3) monedă de argint (triplu gros) emisă de Ștefan Bathory în anul 1585, emisiune pentru Polonia, aflată în dreapta scheletului.

Mormântul nr. 8, groapă simplă în care se află, depus în decubit dorsal, scheletul unui adult, orientat vest-est, membrele superioare îndoite din cot având palmele depuse pe piept. $L = 1,58$ m, $l = 0,55$ m, - 0,80 m.

Inventar: 1) inel de argint descoperit pe inelarul mâinii stângi; 2) monedă otomană de argint, ilizibilă.

Mormântul nr. 9, mormânt de adult în groapă simplă, schelet în decubit dorsal, orientat vest-est, având membrele superioare îndoite din coate cu palmele așezate pe abdomen. L = 1,75 m, l = 0,65 m, - 0,90 m.

I n v e n t a r : 1) inel verighetă din bronz, fragmentar, descoperit în regiunea palmei stângi; 2) dinar de argint emis la Kremnitz (secolele XVI - XVII).

Mormântul nr. 10, mormânt de adult, schelet depus în groapă simplă în decubit dorsal, orientat vest-est, membrele superioare îndoite din coate, palmele fiind depuse pe abdomen. L = 1,72 m, l = 0,70 m, - 0,90 m.

I n v e n t a r : 1) inel de bronz găsit pe inelarul mâinii drepte; 2) nasture semisferic din bronz, descoperit în zona pectorală; 3) monedă otomană din argint, fragmentară, ilizibilă.

Mormântul nr. 11, mormânt de adult, schelet în decubit dorsal, orientat vest-est, membrele superioare îndoite din coate cu palmele așezate pe bazin. L = 1,60 m, l = 0,55 m, - 0,90 m.

I n v e n t a r : Nasturi globulari din bronz, găsiți în zona pectorală.

Mormântul nr. 12, mormânt de adult în groapă simplă, schelet în decubit dorsal, orientat vest-est, membrele superioare îndoite din coate, palmele pe abdomen. L = 1,70 m, l = 0,65 m, - 0,95 m.

I n v e n t a r : Inel de argint găsit pe inelarul mâinii drepte.

Mormântul nr. 13, groapă simplă în care se găsea scheletul unui adult depus în decubit dorsal, orientat vest-est, membrele superioare îndoite din coate și aduse cu palmele pe piept. L = 1,65 m, l = 0,60 m; -0,90 m.

I n v e n t a r : Inel de bronz găsit pe inelarul mâinii stângi.

Mormântul nr. 14, schelet de adult în decubit dorsal, depus în groapă simplă, orientat vest-est, membrele superioare îndoite din coate, palmele fiind depuse pe bazin. L = 1,68 m, l = 0,60 m, - 0,95 m.

I n v e n t a r : Inel din bronz descoperit pe inelarul mâinii stângi.

Mormântul nr. 15 este mormântul care dovedește posterioritatea bisericii față de cimitir, fiind suprapus de zidul absidei altarului. Din scheletul în poziție dorsală, orientat vest-est, aflat la -1,10 m adâncime, nu s-au mai păstrat decât membrele inferioare.

Mormântul nu a avut inventar, sau dacă acesta a existat, a fost distrus de către constructori.

Mormântul nr. 16, mormânt de adult, schelet în decubit dorsal în groapă simplă, orientat sud-vest - nord-est, membrele superioare îndoite din coate și aduse cu palmele pe abdomen. L = 1,70 m, l = 0,65 m, - 0,90 m.

I n v e n t a r : În umplutura gropii mormântului a fost descoperită o monedă de argint emisă de Sigismund III în 1617 (1627) și un cercel de argint, fragmentar, provenind probabil din pământul răvășit de către constructorii bisericii.

Mormântul nr. 17, groapă simplă în care se găsea, depus în decubit dorsal, scheletul unui adult, orientat vest-est, membrele superioare îndoite din coate, palmele aşezate pe abdomen. L = 1,75 m, l = 0,65 m, - 0,90 m.

I n v e n t a r : Inel sigilar din argint aurit găsit pe inelarul mâinii drepte.

Mormântul nr. 18, mormânt de adult, schelet în decubit dorsal, depus în groapă simplă, membrele superioare îndoite din coate fiind aduse cu palmele pe piept. L = 1,62 m, l = 0,60 m - 0,90 m.

I n v e n t a r : Inel de argint găsit pe inelarul mâinii stângi.

*

Descrierea mormintelor atrage după sine descrierea obiectelor descoperite în inventarele lor funerare.

Din rândul descoperirilor făcute în cadrul mormintelor cât și în nivelurile de umplutură ce le suprapuneau, obiectele de podoabă și accesorii vestimentare, alcătuiesc, în totalitatea lor, categoria cea mai numeroasă și mai variată. Noțiunea de obiecte de podoabă și accesorii vestimentare este foarte cuprinsătoare; varietatea este determinată atât de tipurile de obiecte, cât și de materialul din care au fost lucrate.

Prezentarea lor va fi făcută pe categorii de obiecte, iar în cadrul fiecărei categorii, după natura materialului și tehnica execuției.

Datarea pieselor s-a putut face, în majoritatea cazurilor, doar între limite ceva mai largi, ținând seama de forme, de tehnica execuției, de decor și de analogii cu exemplare provenind din descoperiri similare.

Obiecte de podoabă

I n e l e

Din rândul obiectelor de podoabă din metal, inelele sunt cele mai numeroase; ele se impun nu numai prin număr ci și prin varietatea lor. Inelele din aur lipsesc, un singur exemplar din argin fiind aurit. Alături de inelele din argint, care sunt cele mai numeroase, apar și cinci exemplare confectionate din bronz.

a) *Inele sigilare*. În această categorie se include un singur exemplar.

•M.D.D. Tl., inv. nr. 41.924. Descoperit în mormântul nr 17. Atelier (probabil) local. Argint aurit. Dimensiuni: 2,55/2,1/0,5 cm.

Inel sigilar din argint aurit, lucrat din verigă lamellară în secțiune, ale cărei capete au fost tăiate longitudinal, obținându-se patru suporți ce susțin montura octogonală. Pe verigă, de o parte și de alta a monturii, au fost fixate două plăci de argint ce redau, stilizat, un motiv geometric de tradiție orientală. Sub aceste plăci ornamentale, decorul este completat cu câte trei incizii orizontale paralele. Montura este decorată cu un chenar ce urmărește laturile octogonului, între aceasta și marginile monturii continuându-se decorul geometric aplicat pe verigă. În interiorul spațiului delimitat de chenarul octogonal, în partea superioară, au fost săpate retrograd două litere chirilice: AA, ce reprezintă, probabil, inițialele proprietarului.

Pe montură, și mai ales sub aceasta, se observă urmele aurii. Veriga, ruptă la partea inferioară, a fost sudată stângaci.

Stare de conservare bună (Pl. III/3a - b).

Inelele sigilare sunt bine reprezentate în întreg ev mediu, începând din secolele XIV - XV și până la jumătatea secolului XIX.

Dintre descoperirile aparținând secolelor XIV - XV amintim pe cele de la Verbicioara⁷, Coconi⁸, Olteni⁹, Cetățeni¹⁰, Portărești¹¹, Tîrgoviște¹², Măicănești¹³, Streisîngeorgiu¹⁴, Retevoiești¹⁵, Turnu Severin¹⁶ și Gurguieni¹⁷.

Pentru perioada secolelor XVI - XIX inelele sigilare sunt documentate în descoperirile făcute la Buda-Buzău¹⁸, Tîrgoviște¹⁹, Galați²⁰, Susalănești²¹, Snagov²², Comana²³, Cotul Morii-Popricani²⁴, Cătălui²⁵, Sarichioi²⁶ și București: biserică Mihai Vodă²⁷, biserică Colțca²⁸, sectorul Curtea Veche²⁹ și sectorul Radu Vodă³⁰.

Pe baza contextului arheologic în care a fost descoperit, inelul sigilar de la Isaccea poate fi încadrat cronologic, ținând cont și de identitatea decorului de pe verigă cu cel al inelului găsit într-un mormânt din cimitirul bisericii Sf. Dumitru din Poroiște³¹, în limitele secolelor XVII - XVIII.

Prezența inelului sigilar la Isaccea nu implică neapărat existența unui dregător feudal, ci reprezintă, după toate probabilitățile, pe unul dintre negustorii ce stăpânea una ori mai multe dintre prăvăliile amintite de călătorii străini în trecere prin oraș³².

b) *Inele cu montura lipită de verigă*. Din această categorie fac parte patru exemplare, unul lucrat din argint, celelalte trei fiind din bronz.

•M.D.D. Tl., inv. nr. 41.921. Descoperit în mormântul nr. 4. Atelier (probabil) local. Argint. Dimensiuni: 2,9/2,5/0,5 cm.

Inel masiv de argint având placa circulară lipită de veriga lamelară în secțiune. În centrul plăcii circulare se observă slabe urme ale unui decor executat prin ciocănire.

Starea de conservare bună (Pl. II/6).

• M.D.D. Tl., inv. nr. 41.925. Descoperit în mormântul nr. 13. Atelier local. Bronz. Dimensiuni: 1,7/1,5/0,1 cm.

Inel de bronz lucrat din verigă lamelară în secțiune, de capetele căreia este prinsă o montură ovală, având marginile zimțate, a cărui decor, din care se păstrează doar chenarul ce îl încadra, a fost sters prin răzuire.

Starea de conservare bună (Pl. II/4).

• M.D.D. Tl., inv. nr. 41.922. Descoperit în mormântul nr. 14. Atelier local. Bronz. Dimensiuni: 2,4/1,6/0,4 cm.

Inel de bronz având veriga circulară în secțiune, deformată prin batere, de capetele căreia este prinsă o montură în formă de *quadrilob*, cu marginile ușor îngroșate. Pe verigă este incizat un decor ce poate sugera o cruce cu brațele egale.

Starea de conservare bună (Pl. III/2a - b).

• M.D.D. Tl., inv. nr. 42.960. Descoperit în nivelurile de umplutură ce suprapuneau mormintele. Atelier local. Bronz. Dimensiuni: 2,25/1,9/0,25 cm.

Inel de bronz cu veriga circulară în secțiune, având capetele ușor lățite prin batere. De capetele verigii este prinsă o montură octogonală, decorată cu motive vegetale stilizate, încadrate de un chenar ce urmează conturul monturii. Același motiv vegetal stilizat se găsește și pe verigă, de o parte și de alta a monturii. La partea opusă monturii, inelul este prevăzut cu o mică proeminență ovală.

Starea de conservare bună (Pl. II/1).

Inelele cu montură lipită de verigă, cunoscute din punct de vedere arheologic încă din feudalismul timpuriu³³, se întâlnesc în secolele XIV - XV la Păcuiul lui Soare³⁴, Coconi³⁵, Portărești³⁶, Guruieni³⁷, Tîrgoviște³⁸, Măicănești³⁹, Mănești⁴⁰, Turnu Severin⁴¹, Olteni⁴², Verbicioara⁴³, Cetățeni⁴⁴ și Suceava⁴⁵, fiind documentate pentru perioada următoare la Streisîngeorgiu⁴⁶, Piua Petrii⁴⁷, Tg. Trotuș⁴⁸ și Enisala⁴⁹.

Exemplarele descoperite în cimitirul de la Isaccea, aparținând acestei categorii, pe baza contextului în care au fost găsite, precum și pe baza analogiilor, pot fi circumscrise secolelor XVII - XVIII.

c) *Inele cu montură turnată odată cu veriga*. Acestei categorii îi aparțin trei exemplare, unul lucrat din argint, celelalte două fiind din bronz.

• M.D.D. Tl., inv. nr. 41.605. Descoperit în nivelurile de umplutură ce suprapuneau mormintele. Atelier (probabil) local. Argint. Dimensiuni: 2,35/1,70/0,33 cm.

Inel de argint având montura ovală turnată odată cu veriga. Marginile monturii sunt decorate cu motive geometrice încadrate de un chenar format din incizii circulare. Decorul monturii, prin gravare și inelaj, constă dintr-o cruce cu brațe egale înconjurată de semicercuri. Întregul câmp decorativ este mărginit de un chenar ce urmează conturul monturii, decorul constă din incizii executate longitudinal, mărginite de câte două incizii semicirculare. La partea opusă monturii, veriga este prevăzută cu o mică proeminență ovală.

Stare de conservare bună (Pl. III/5).

♦M.D.D. Tl., inv. nr. 41.604. Descoperit în nivelurile de umplutură ce suprapuneau mormintele. Atelier local. Bronz. Dimensiuni: 2,35/2,10/0,3 cm.

Inel de bronz având montura circulară turnată odată cu veriga. Decorul monturii, realizat prin gravare, constă dintr-o cruce având brațele aproximativ egale. Spațiul dintre liniile ce redau conturul crucii este umplut cu incizii. Între brațele crucii sunt trasate arcuri de cerc cu deschiderea spre marginea monturii, iar spațiul dintre acestea și marginile monturii este umplut cu incizii. Pe verigă, de o parte și de alta a monturii, decorul a fost realizat din incizii longitudinale și orizontale.

Stare de conservare bună (Pl. III/4a - b).

♦M.D.D. Tl., inv. nr. 42.002. Descoperit în mormântul nr. 10. Atelier local. Bronz. Dimensiuni: 2,05/1,85/0,1 cm.

Inel de bronz având montura turnată odată cu veriga. Montura, de formă aproximativ hexagonală, este decorată cu motive liniare și în val executate prin incizie. Pe verigă, de o parte și de alta a monturii, decorul constă din câte șapte incizii executate longitudinal.

Stare de conservare bună (Pl. III/1a - b).

Inele având montura turnată odată cu veriga sau obținută prin lățirea acesteia sunt cunoscute în descoperirile arheologice încă din feudalismul timpuriu. În necropola de la Satu Nou s-a descoperit un inel de bronz ce are veriga, pe o anumită porțiune, aplatizată și rotunjită⁵⁰, un exemplar asemănător provenind de la Spinoasa-Iași, fiind datat în secolele VIII - IX⁵¹. De la Dinogetia, din secolul al XI-lea, provin douăsprezece exemplare din bronz, cu veriga ușor lățită, ornamentate pe montură, unele dintre ele, cu simbolul pentagramei sau cu câte un vultur cu aripile desfăcute, motiv decorativ de cca mai autentică tradiție bizantină⁵². Exemplare asemănătoare, având incizată pe montură pajura cu aripile desfăcute ori pentagrama, sunt cunoscute și din descoperirile făcute de la Piatra Frecăței⁵³, Capidava⁵⁴ și Păcuiul lui Soare⁵⁵, fiind încadrate cronologic în secolele X - XII.

Pentru veacurile următoare, inele având montura turnată odată cu veriga sunt documentate prin descoperirile de la Gurguieni⁵⁶, Buda-Buzău⁵⁷, Măicănești⁵⁸, Mănești⁵⁹, Suceava⁶⁰, Cotul Morii-Popricani⁶¹, Suslănești⁶², Dumbrava⁶³, Galați⁶⁴, Târgoviște⁶⁵, Retevoiești⁶⁶, Piua Petrii⁶⁷, Turnu Severin⁶⁸, Olteni⁶⁹,

Streisîngeorgiu⁷⁰, Tg. Trotuş⁷¹, Enisala⁷², Sarichioi⁷³ și București: biserica Mihai Vodă⁷⁴, biserica Colțea⁷⁵ și sectorul Curtea Veche⁷⁶. Exemplare aparținând acestei categorii se află și în colecțiile Muzeului Național de Artă și în cele ale Cabinetului numismatic al Academiei⁷⁷.

Pentru secolele XII - XIV și XVII - XVIII, analogii pentru acest tip de inele, găsim și la sud de Dunăre, în descoperirile de la Carevec⁷⁸ și Poroiște⁷⁹.

Inelele de la Isaccea, ținând cont și de faptul că inelul de bronz (inv. nr. 41.604) are analogii aproape perfecte, atât în privința formei cât și a decorului cu exemplarele de la Suceava⁸⁰ (datat în secolele XV - XVI) și Piua Petrii⁸¹ (datat în secolele XVI - XVII), precum și de contextul neclar în care au apărut unele dintre ele - pot fi încadrate cronologic în limitele secolelor XVII - XVIII.

d) *Inele cu chaton*. Această categorie cuprinde șase exemplare, toate lucrate din argint.

•M.D.D. Tl., inv. nr. 41.994. Descoperit în mormântul nr. 6. Atelier (probabil) local. Argint. Dimensiuni: 2,35/1,80/0,25 cm.

Inel masiv din argint având *chaton*-ul circular lipit de capetele verigii lamelare în secțiune. Scaunul *chaton*-ului este decorat cu un motiv geometric de tradiție orientală, încadrat de două incizii circulare. Pe verigă, de o parte și de alta a *chaton*-ului, se observă același decor geometric, mărginit de aceleași incizii circulare. În interiorul *chaton*-ului se află o sticlă de culoare albastru închis. La partea opusă *chaton*-ului, inelul este prevăzut cu o proeminență oval-discoidală, pe care este incizat, ulterior realizării inelului, un semn ce poate fi interpretat ca litera X sau ca o cruce cu brațe egale, semn incizat probabil de către proprietarul acestuia.

Stare de conservare bună (Pl. II/7).

•M.D.D. Tl., inv. nr. 42.001. Descoperit în mormântul nr. 8. Atelier (probabil) local. Argint. Dimensiuni: 2,25/1,75/0,25 cm. Inel de argint având *chaton*-ul pătrat lipit de capetele verigii lamelare în secțiune. Părțile superioare ale *chaton*-ului sunt ușor îndoite în interior, pentru a fixa mai bine piatra de culoare negru verzui. Scaunul *chaton*-ului este decorat cu incizii verticale mărginite de chenare.

Stare de conservare bună (Pl. II/5).

•M.D.D. Tl., inv. nr. 41.923. Descoperit în mormântul nr. 12. Atelier (probabil) local. Argint. Dimensiuni: 2,85/1,95/0,1 cm.

Inel de argint, lucrat din verigă lamelară în secțiune. De capetele verigii este prins un *chaton* oval în interiorul căruia se află o cornalină fațetată piramidal. Scaunul *chaton*-ului este decorat, la baza, cu un sir de împunsături, iar la partea superioară cu o incizie sub forma unei linii în val. Reversul *chaton*-ului a fost împărțit de către meșterul argintar, cu ajutorul inciziilor, în opt suprafețe egale.

Stare de conservare bună (Pl. II/2).

•M.D.D. Tl., inv. nr. 42.099. Descoperit în mormântul nr. 18. Atelier (probabil) local. Argint. Dimensiuni: 2,80/2,00/0,4 cm.

Inel de argint cu veriga lamelară în secțiune, având capetele lățite prin batere. De capetele verigii este prins un *chaton* hexagonal, în interiorul căruia se află o piatră de culoarc albastru închis. Scaunul *chaton*-ului este decorat cu incizii verticale, mărginite la partea inferioară de un chenar circular. Pe verigă, de o parte și de alta a *chaton*-ului, decorul este alcătuit din câte cinci "perle" metalice, dispuse vertical. Pentru completarea decorului, în porțiunile în care au fost fixate "perlele" de argint, s-au executat, prin șanțare, câte patru orificii circulare.

Stare de conservare bună (Pl. II/1).

•M.D.D. Tl., inv. nr. 41.602. Descoperit în straturile de umplutură ce suprapuneau mormintele. Atelier (probabil) local. Argint. Dimensiuni: 2,6 cm/2,1/0,25 cm.

Inel de argint având veriga lamelară în secțiune, capetele fiind ușor lățite prin batere. În punctul de unire al capetelor verigii, este prin un *chaton* oval având în interior o cornalină. Scaunul *chaton*-ului este decorat cu incizii oblice mărginite de incizii orizontale, creându-se, în acest fel, impresia de torsadă. Pe verigă, de o parte și de alta a *chaton*-ului, decorul este mult mai complex, constând din incizii oblice delimitate de incizii semicirculare; în spațiul rămas liber, între aceste elemente decorative, a fost realizat câte un triunghi al cărui spațiu interior este umplut cu incizii longitudinale; din vârful fiecărui triunghi coboară, spre partea inferioară a verigii, câte o incizie longitudinală, întregul registru decorativ fiind delimitat de alte incizii orizontale și longitudinale.

Stare de conservare bună (Pl. II/8).

•M.D.D. Tl. inv. nr. 41.603. Descoperit în straturile de umplutură ce suprapuneau mormintele. Atelier (probabil) local. Argint. Dimensiuni: 2,55/1,95/0,3 cm.

Inel de argint a cărui verigă lamelară în secțiune are capetele ușor lățite prin batere. De capetele verigii este prins un *chaton* ovoidal având marginea superioară ușor îndoită pentru a fixa mai bine cornalina din interior. Scaunul *chaton*-ului este decorat, la bază, cu un șnur torsionat lucrat din fir de argint, deasupra lui fiind fixate două șiruri de "perle" din argint; în prezent, din șirul superior, se mai păstrează doar câteva "perle". De o parte și de alta a *chaton*-ului, pe verigă, decorul este realizat tot din șnur torsionat și "perle" de argint, registrul decorativ fiind completat cu două șiruri de incizii orizontale ce conferă imaginea unei torsade.

Stare de conservare bună (Pl. II/3).

Inelele având montura împodobită cu pietre semiprețioase ori sticlă colorată, au circulat încă din primele veacuri ale feudalismului, fiind documentate în descoperirile de la Dinogetia⁸², Arad-Vladimirescu⁸³, Isaccea⁸⁴, cunoscând maxima înflorire în decursul secolelor XIV - XVI, de când datează exemplarele de o deosebită realizare tehnică și artistică găsite în necropola domnească de la Curtea de Argeș⁸⁵, cele de la Drăușeni⁸⁶, Măicănești⁸⁷, Turnu Severin⁸⁸, Suceava⁸⁹, Buda-Buzău⁹⁰, Streisîngeorgiu⁹¹, Piua Pietrii⁹², precum și cele din tezaurul de la Cotul Morii-Popricani⁹³.

În secolele XVI - XVIII sunt întâlnite în descoperirile de la Comana⁹⁴, Suslănești⁹⁵, Enisala⁹⁶ și Ester⁹⁷, pentru această perioadă fiind documentate și la sud de Dunăre⁹⁸.

Exemplarele de la Isaccea, cu analogii mai mult sau mai puțin apropiate la Piua Pietrii⁹⁹ și Ester¹⁰⁰, ținând cont și de contextul în care au apărut, pot fi dateate în secolele XVII - XVIII.

e) *Inele-verighetă*. Această categorie include un singur exemplar din bronz, fragmentar, lucrat din verigă lamelară în secțiune. Pentru acest inel-verighetă, realizarea modestă atât din punct de vedere tehnic cât și artistic, în stadiul actual al documentației, nu cunoaștem analogii.

Cercei

Acest tip de obiect de podoabă este documentat prin două exemplare lucrate din argint, care, după tehnica execuției pot fi împărțite în două categorii.

a) *Cersei cu placă dreptunghiulară și pandative*. Din această categorie face parte un singur exemplar.

•M.D.D. Tl., inv. nr. 41.929. Descoperit în mormântul nr. 6. Atelier (probabil) local. Argint.

Cercel din argint cu placă dreptunghiulară de care a fost lipită o montură în formă de corp de piramidă, având în centru o sticlă de culoare verde. Pe latura superioară, ruptă din vechime, se află urechiușa de suspensie. Latura inferioară a cercelului este prevăzută cu trei verigi de care, prin intermediul unor inele, se prind bulbi mult alungați.

Stare de conservare bună (Pl. IV/1).

Cersei cu placă dreptunghiulară și pandative sunt documentați în descoperirile de la Piua Pietrii, unde sunt datați în secolele XV - XVI¹⁰¹, Tîrgoviște, unde au fost găsiți în mormântul doamnei Elina a lui Matei Basarab¹⁰² și Sarichioi¹⁰³.

Pentru perioada secolelor XVI - XVII acest tip de cercei este documentat și în descoperirile arheologice făcute la sud de Dunăre¹⁰⁴.

Exemplarul de la Isaccea, ținând cont de analogii și de contextul în care a fost găsit, poate fi încadrat cronologic în limitele secolelor XVII - XVIII.

b) *Cercei având corpul lucrat din două benzi de tablă paralele.* Din descoperirile de la Isaccea provine un singur exemplar, fragmentar, lucrat din argint.

•M.D.D. Tl., inv. nr. 41.999. Descoperit în umplutura gropii mormântului nr. 16. Atelier (probabil) local. Argint.

Cercel de argint al cărui corp este lucrat din două benzi de tablă paralele, având capetele îndoite în formă de bucle. Prin aceste bucle sunt trecute două tije. De cea superioară este prins inelul de suspensie, lucrat din verigă de secțiune circulară, pe care a fost lipită o plăcuță formată din romburi și dreptunghiuri, decorate cu incizii. De tija inferioară, se prindea, probabil, un pandantiv ce avea formă de bulb alungit.

Stare de conservare bună (Pl. IV/2).

Tipul de cercei având corpul lucrat din două benzi de tablă, paralele, cu capetele îndoite în formă de bucle duble, este cunoscut în secolele XV - XVI prin descoperirile făcute la Piua Petrii¹⁰⁵ și în necropola bisericii Precista din Galați¹⁰⁶, fiind întâlniți în decursul secolelor XVI - XVII în cercetările de la sud de Dunăre¹⁰⁷.

Cercelul de la Isaccea, găsit împreună cu o monedă emisă de Sigismund III, se circumscrie secolului al XVII-lea.

Brățări

În pământul de umplutură ce suprapunea mormintele din cimitirul medieval de la Isaccea, au fost descoperite două exemplare, aparținând acestei categorii de obiecte de podoabă, lucrate din sticlă.

•M.D.D. Tl., inv. nr. 41.600. Descoperită în nivelurile de umplutură ce suprapuneau mormintele. Atelier local. Sticlă. Dimensiuni: 7,2/5,9/0,65 cm.

Brățară de sticlă, lucrată din bară ovală în secțiune, de culoare albastru închis, prevăzută cu o nervură mediană. În decursul timpului, brățara a suferit deteriorări, capetele sparte fiind sudate stângaci.

Stare de conservare bună (Pl. VI/1).

•M.D.D. Tl., inv. nr. 41.601. Descoperită în nivelurile de umplutură ce suprapuneau mormintele. Atelier local. Sticlă. Dimensiuni: 7,6/6,3/0,65 cm.

Brățară de sticlă, lucrată din bară de culoare albastru-deschis, ovală în secțiune, prevăzută cu o nervură mediană.

Stare de conservare bună (Pl. VI/2).

Brățările de sticlă, ca obiecte de podoabă, cunoscute în descoperirile arheologice încă din perioada geto-dacică¹⁰⁸, documentate în cetățile și necropolele romano-bizantine¹⁰⁹, cunosc perioada de maximă răspândire în intervalul cuprins între secolele X - XII, descoperirile făcute în așezările și necropolele situate pe malul Dunării, impresionând prin număr și varietate¹¹⁰. La sfârșitul secolului XII și la începutul celui următor, acest tip de podoabă dispare din inventarele locuințelor și al mormintelor, pentru a le regăsi, mult mai târziu, în secolul al XVIII-lea, în descoperirile făcute la biserică Sf. Atanasie din Niculițel¹¹¹, cimitirul mănăstirii Văcărești¹¹² și la biserică Flămânda¹¹³.

Faptul că în imprejurimile Ostrovului, la sfârșitul secolului XIX, erau meșteri care lucrau brățări din sticlă albastră¹¹⁴, dovedește perpetuarea acestei mode până aproape de zilele noastre.

Pe baza analogiilor și a contextului în care au fost descoperite, brățările de la Isaccea pot fi încadrate cronologic în secolul al XVIII-lea.

Accesorii Vestimentare

Nasturi

În inventarele mormintelor de la Isaccea au fost descoperiți nouă nasturi lucrați din bronz sau din argint. Se deosebesc mai puțin în privința tehnicii de lucru și mai mult în cea a decorului putând fi împărtiți în mai multe categorii.

a) *Nasturi globulari simpli*. Includem în această categorie trei exemplare, două confectionate din argint și unul din bronz.

• M.D.D. Tl., inv. nr. 41.998. Descoperit în mormântul nr. 8. Atelier local. Argint. Dimensiuni: 1,2/0,7 cm.

Nasture de argint de formă globulară, compus din două emisfere egale, goale în interior, sudate între ele ecuatorial. La polul superior este prinsă prin lipire o urechiușă oval-circulară.

Stare de conservare bună (Pl. IV/11).

• M.D.D. Tl., inv. nr. 42.000. Descoperit în mormântul nr. 7. Atelier local. Argint. Dimensiuni: 1,8/1,2 cm.

Nasture de argint globular, lucrat din două emisfere egale, goale în interior, sudate ecuatorial între ele. La polul superior, prin lipire, este prinsă o urechiușă oval-circulară.

Stare de conservare bună (Pl. IV/13).

• M.D.D. Tl., inv. nr. 42.001. Descoperit în mormântul nr. 2. Atelier local. Bronz. Dimensiuni: 0,9/0,8 cm.

Nasture de bronz de formă globulară, compus din două emisfere egale, goale în interior, sudate între ele ecuatorial. La polul superior este prinsă, prin lipire, o urechiușă oval-circulară.

Stare de conservare bună (Pl. IV/12).

Tipul nasturilor globulari - din aur, argint aurit, argint sau bronz - este prezent pe o arie largă, atât în timp, cât și în spațiu, originea lui sud-dunăreană fiind demonstrată de descoperirile arheologice făcute în necropolele de la Lovech (secolele X - XIII)¹¹⁵ și Likovit (secolul XIV)¹¹⁶.

La nord de Dunăre apar din secolele X - XI în necropola de la Arsura-Vaslui¹¹⁷ și în așezarea de la Lozna¹¹⁸, la Dinogetia fiind găsiți în straturile de cultură aparținând secolelor XI - XII¹¹⁹, iar la est de Prut în necropolele de la Brănești¹²⁰ și Hanska-Limbari¹²¹, datează în secolele XI - XIII.

În secolele XIII - XVI sunt frecvent întâlniți, atât în necropola domnească de la Curtea de Argeș¹²², cât și în cimitirele sătești de la Trifești¹²³, Portărești¹²⁴, Mănești¹²⁵, Buciumeni-Buftea¹²⁶, Măicănești¹²⁷, Gurguieni¹²⁸, Dumbrava¹²⁹, Hudum-Botoșani¹³⁰, Liteni¹³¹ și București-Grozăvești¹³², fiind de asemenea documentați în cimitirul ce suprapunea termele Drobetei¹³³, în orașul medieval Baia¹³⁴, la Suceava¹³⁵, Putna¹³⁶, Retevoiești¹³⁷, Streisîngeorgiu¹³⁸, Suslănești¹³⁹, Tîrgoviște¹⁴⁰, Sihleanu¹⁴¹, Enisala¹⁴², Galați¹⁴³ și Snagov¹⁴⁴, pentru începutul secolului al XVI-lea fiind dovedită, din punct de vedere arheologic, existența la Suceava a unui atelier care, printre altele, produce și nasturi¹⁴⁵.

Începând de la sfârșitul secolului XVI și din primele decenii ale celui următor, utilizarea lor ca accesoriu pentru veșmintă se generalizează. Dintre descoperirile aparținând acestei perioade amintim pe cele de la Cernica¹⁴⁶, Snagov - al doilea nivel de înmormântări¹⁴⁷, Comana¹⁴⁸, Piua Petrii¹⁴⁹, București-dealul Gorgan¹⁵⁰, București-Biserica Albă din Postăvari¹⁵¹ și sectorul Radu Vodă¹⁵², precum și pe cele de la Ester¹⁵³ și Radovanu¹⁵⁴, unde într-o locuință a fost descoperit un tipar pentru turnat astfel de accesorii vestimentare.

Luând în considerație contextul arheologic în care au fost găsiți, nasturii de argint de la Isaccea, pot fi încadrați cronologic în secolele XVII - XVIII, iar cel de bronz, pe baza monedei emisă de Mahmud II (1812), în primele decenii ale secolului al XIX-lea.

b) *Nasturi globulari decorați cu șnur metalic*. Din această categorie face parte un singur exemplar, lucrat din argint.

♦M.D.D. Tl., inv. nr. 42.004. Descoperit în mormântul nr. 3. Atelier (probabil) local. Argint. Dimensiuni: 2,1/1,9 cm.

Nasture de argint de formă globulară, compus din două emisfere egale, goale în interior, sudate între ele ecuatorial. Urechiușă de prindere, probabil de formă oval-

circulară, este ruptă din vechime. La polul inferior, nasturele este decorat prin aplicarea unui șnur din sârmă de argint, capetele acestuia fiind libere.

Stare de conservare bună (Pl. IV/10).

În stadiul actual al documentării nu cunoaștem analogii pentru exemplarul de la Isaccea, care, ținând cont de contextul în care a fost descoperit, poate fi încadrat din punct de vedere cronologic, în secolele XVII - XVIII.

c) *Nasturi globulari decorați cu șnur și "perle" metalice*. Și această categorie este reprezentată de un singur exemplar, lucrat din argint.

• M.D.D. Tl., inv. nr. 42.006. Descoperit în mormântul nr. 3. atelier (probabil) local. Argint. Dimensiuni: 1,3/1,1 cm.

Nasture din argint de formă globulară, lucrat din două emisfere egale, goale în interior, sudate ecuatorial între ele. Polul superior, împreună cu urechiușa de prindere, este rupt din vechime. Polul inferior este decorat cu un șnur din sârmă de argint și cu patru "perle" metalice dispuse piramidal.

Stare de conservare bună (Pl. IV/9).

Nasturii decorați cu șnur la polul superior și cu șnur și "perle" metalice la cel inferior, sunt documentați în descoperirile făcute la Suceava și datează în secolele XV - XVI¹⁵⁵.

Exemplarul de la Isaccea, luând în considerație contextul arheologic în care a fost găsit, poate fi încadrat cronologic în limitele secolelor XVII - XVIII.

d) *Nasturi globulari decorați cu "perle" metalice*. În cimitirul de la Isaccea s-a descoperit un singur exemplar aparținând acestei categorii.

• M.D.D. Tl., inv. nr. 42.005. Descoperit în mormântul nr. 3. Atelier (probabil) local. Argint. Dimensiuni: 2,2/1,1 cm.

Nasture de formă globulară, compus din două emisfere egale, sudate ecuatorial între ele, goale în interior. La polul superior este prinsă, prin lipire, o urechiușă oval-circulară. Polul inferior este decorat cu patru "perle" metalice dispuse în formă de piramidă.

Stare de conservare bună (Pl. IV/14).

Nasturi decorați la polul inferior cu "perle" metalice, sunt documentați în secolele XIV - XV în așezarea - aici fiind găsit și un tipar folosit la turnarea acestor piese - și cimitirele de la Coconi¹⁵⁶, precum și așezarea de la Păcuiul lui Soare¹⁵⁷.

În secolele XV - XVI acest tip de nasturi este întâlnit la Trifești¹⁵⁸, Suceava¹⁵⁹, Zăvoaia¹⁶⁰, Baia¹⁶¹, Coveiu¹⁶², Enisala¹⁶³, Buda-Buzău¹⁶⁴, pentru a-l regăsi și în veacurile următoare în descoperirile de la Comana¹⁶⁵.

Cele mai bune analogii pentru nasturele de la Isaccea le găsim în tezaurul de obiecte de podoabă de la Cotul Morii Popricani¹⁶⁶, datat în secolele XV - XVI, și în descoperirile de la Retevoiești¹⁶⁷ și Comana¹⁶⁸.

Pe baza analogiilor și a contextului în care a fost găsit, exemplarul de la Isaccea se datează în secolele XVII - XVIII.

e) *Nasturi globulari decorați pe corp cu "pliseuri".* Acestei categorii îi aparțin două exemplare lucrate în bronz.

• M.D.D. Tl., fără inv. Descoperiți în mormântul nr. 11. Atelier local. Bronz. Dimensiuni: 1,1/0,9 cm; 1,1/1,0 cm.

Doi nasturi de bronz, turnați dintr-o singură sferă, decorați pe corp cu "pliseuri". Polul superior, împreună cu urechiușa de prinsere, de formă oval-circulară, este rupt din vechime.

Stare de conservare mediocre (Pl. IV/6 - 7).

Nasturii decorați pe corp cu "pliseuri" apar în aceeași perioadă de timp și în același context cu cei având corpul globular fără nici un fel de decor, fiind documentați în secolele X - XI în necropola de la Arsura-Vaslui¹⁶⁹, în nivelele de locuire datează la Dinogetia în secolele XI - XII¹⁷⁰ și în necropola de la Hanska-Limbări, datată în secolele XI - XIII¹⁷¹, pentru a nu mai fi apoi întâlniți în inventarele funerare ale mormintelor sau în aşezări. Luând în considerare contextul în care au apărut, credem că exemplarele de la Isaccea pot fi încadrate cronologic în limita secolului al XVIII-lea.

f) *Nasturi semisferici.* Un singur exemplar, lucrat din bronz, aparținând acestei categorii, a fost descoperit în inventarele funerare ale mormintelor din cimitirul de la Isaccea.

• M.D.D. Tl., inv. nr. 42.003. Descoperit în mormântul nr. 10. Atelier local. Bronz. Dimensiuni: 0,8/0,7 cm.

Nastur de bronz semisferic, tortiță de prindere, ruptă din vechime, era lipită în centrul calotei, putând fi încadrat în categoria nasturilor în formă de clopot. Suprafața plană este decorată cu incizii dispuse radial.

Stare de conservare bună (Pl. IV/8).

Nasturile semisferic de la Isaccea, își găsește analogii cu exemplarele descoperite la Curtea de Argeș¹⁷², Suceava¹⁷³, Streisîngeorgiu¹⁷⁴, Tg. Mureș¹⁷⁵ și Enisala¹⁷⁶, deosebindu-se de acesta în privința modului de realizare și decorare.

Exemplarul de la Isaccea, pe baza analogiilor și a contextului în care a fost găsit, poate fi circumscris în limitele secolului al XVIII-lea.

Cu privire la utilitatea nasturilor se admite, în general, folosirea lor, alături de copci, pentru încheierea cămășilor la gât și a hainelor la piept, afirmația fiind

susținută de observațiile făcute în timpul cercetărilor arheologice, în marea lor majoritate, aceste obiecte fiind găsite, în inventarele funerare ale mormintelor, în zona pectorală a scheletelor.

Există însă și indicii privind utilizarea lor ca piese de podoabă ori ca elemente de ornamentare a unor țesături: descoperirile din cimitirele de la Portărești¹⁷⁷, Succava¹⁷⁸, Comana¹⁷⁹ și Isaccea¹⁸⁰, precum și relatările călătorilor străini, vin să sprijine această afirmație.

Astfel, în 1582, John Newberie trecând prin orașul Tomova (Reni), face următoarea afirmație despre vestimentația locuitorilor de aici: "... și partea de sus a veșmintelor este împodobită de jur împrejur cu bumbi mari de argint ca niște nasturi"¹⁸¹, iar Evlia Celebi vorbind, în a doua jumătate a secolului XVI, despre locuitorii Dobrogei, arată că aceștia "... poartă dolmane cu nasturi de argint pe piept și la mânci"¹⁸².

Verigi

Din săpăturile de la Isaccea provin trei exemplare, lucrate din argint, aparținând acestei categorii de accesorii vestimentare.

• M.D.D. Tl., inv. nr. 41.927. Descoperită în nivelele de umplutură ce suprapuneau mormintele. Atelier local. Argint. Dimensiuni: 2,6/2,3/0,15 cm.

Verigă de argint, lucrată din bară circulară în secțiune, capetele libere fiind rupte din vechime.

Stare de conservare bună (Pl. IV/3).

• M.D.D. Tl., inv. nr. 42.009. Descoperită în mormântul nr. 5. Atelier local. Argint. Dimensiuni: 2,4/2,2/0,1 cm.

Verigă din argint confectionată din bară circulară în secțiune, decorată pe corp cu incizii ce imită torsada.

Stare de conservare bună (Pl. IV/5).

• M.D.D. Tl., inv. nr. 41.928. Descoperită în nivelele de umplutură ce suprapuneau mormintele. Atelier local. Argint. Dimensiuni: 2,5/2,2/0,20 cm.

Verigă de argint, confectionată dintr-o bară tubulară, capetele fiind libere. Pe corp decorul constă din incizii ce imită torsada.

Stare de conservare bună (Pl. IV/4)

Cunoscute din secolele XIV - XVI la Mănești¹⁸³ și Măicănești¹⁸⁴, se întâlnesc în veacurile următoare la Comana¹⁸⁵ și Suslănești¹⁸⁶, cu acestea din urmă descoperiri având analogii apropiate exemplarele de la Isaccea, decorate pe corp cu striuri ce imită torsada.

Vestigiile de la Isaccea pot fi încadrate cronologic în limitele secolelor XVII - XVIII, ținând cont de analogii și de contextul în care au fost găsite.

Copci

Copciile reprezintă o altă categorie de accesorii vestimentare descoperite în inventarele funerare ale mormintelor din cimitirul de la Isaccea. Majoritatea sunt confecționate din bronz, un singur exemplar fiind lucrat din argint. Sunt accesorii vestimentare simple, neornamentate, incluzându-se în rândul obiectelor de folosință curentă.

Copciile, folosite singure sau împreună cu nasturii, la încheierea unor articole de îmbrăcăminte, sunt documentate arheologic, pentru secolele XIV - XV, în cimitirul de la Buciumeni¹⁸⁷ și în așezarea de la Baia¹⁸⁸, iar pentru veacurile XVII - XVIII prin descoperirile făcute în necropolele de la Cernica¹⁸⁹, Cătălui¹⁹⁰, Niculițel¹⁹¹ și biserică Albă din Postăvari¹⁹².

Pentru secolele XVI - XVII sunt atestate și în cimitirele cercetate la sud de Dunăre¹⁹³.

Din punct de vedere cronologic, exemplarele de la Isaccea, pot fi încadrate în limitele secolului al XVIII-lea.

Paftale

Paftalele pot fi incluse atât în categoria accesoriorilor vestimentare cât și în cea a garniturilor de curea.

La Isaccea, doar o singură piesă a făcut parte din inventarul funerar al unui mormânt (M, nr. 7); celelele exemplare au fost găsite la nivelurile de umplutură ce suprapuneau mormintele. Sunt confecționate din bronz sau din argint cu titlu slab, repertoriul ornamental folosit pentru decorarea lor fiind variat.

• M.D.D. Tl., inv. nr. 41.995. Descoperită în mormântul nr. 7. Atelier (probabil) local. Bronz. Dimensiuni: 5,0/3,5/1,5 cm.

Pafta compusă din două piese identice, circulare, terminate înspre părțile laterale în formă de frunze stilizate. În centru se află o montură circulară, înaltă, cu bordura alcătuită din douăsprezece frunze stilizate. Cele două piese se prind între ele cu ajutorul unui cărlig și a unei verigi. Pe revers, lipsesc lamele metalice necesare fixării de capetele cordonului.

Stare de conservare bună (Pl. V/5).

• M.D.D. Tl., inv. nr. 42.353. Descoperită în nivelele de umplutură ce suprapuneau mormintele. Atelier (probabil) local. bronz. Dimensiuni: 16,00/15,00/2,00.

Pafta compusă din două piese identice, discoidale. În centru, fiecare dintre ele este prevăzută cu o emisferă aplatizată, decorată cu un motiv floral stilizat, mărginită de un chenar ce imită torsada și de un al doilea format din "perle" metalice. În jurul protuberanței emisferice, prin chenare de forma unor coloane, unite între ele prin arcade, suprafața pieselor componente este împărțită în opt părți egale

al căror decor constă din câte trei proeminente dispuse piramidal. Marginile paftalei sunt ornamentate cu un cerc de "perle" metalice, mărginit de două chenare imitând torsada. Cele două piese ale paftalei se prind cu ajutorul unui cărlig și al unei verigi massive. Pe revers se păstrează, prinse de marginile pieselor componente, câte două benzi metalice, late, necesare fixării de capetele cordonului.

Stare de conservare bună (Pl. V/4).

•M.D.D. Tl., inv. nr. 42.351. Descoperită în nivelele de umplutură ce suprapuneau mormintele. Atelier (probabil) local. Bronz. Dimensiuni: 12,00/7,5/1,5.

Pafta din bronz, compusă din două piese identice, dreptunghiulare. Toată suprafața pieselor componente, prin chenare ce imită torsada, este împărțită în registre egale, decorate cu motive florale, în tehnica *émail cloisonné*. Înspite părțile laterale, paftaua se prelungesc în formă de unghi ascuțit, în ornamentarea căruia este folosită aceeași tehnică și același motiv decorativ ca și în spațiile centrale. Marginea paftalei este ornamentată cu un brâu de "perle" metalice. Sistemul de prindere, realizat de o balama cu ac mobil, este mascat de o placuță dreptunghiulară, marginile redând motive vegetale stilizate, în mijloc fiind prevăzută cu trei monturi circulare, înalte, având marginile crestate, îndoite în interior, pentru a fixa mai bine sticlele de culoare roșie și verde. Monturile sunt înconjurate de câte un brâu realizat din crestături. De una din piesele paftalei era prins, prin intermediul unui verigă, un lanțisor ce susținea acul mobil al balamalei. Pe revers se păstrează, prinse de marginile fiecărei piese componente, o bandă metalică, lată, necesară fixării de capetele cordonului.

Stare de conservare bună (Pl.V/3).

•M.D.D. Tl., inv. nr. 42.352. Descoperit în nivelele de umplutură ce suprapuneau mormintele. Atelier (probabil) local. Bronz. Dimensiuni: 6,00/3,8/1,5.

Pafta (1/2) din bronz, dreptunghiulară, prelungită înspre partea laterală în formă de unghi ascuțit. Marginea paftalei a fost decorată cu un brâu de "perle" metalice; datorită îndelungatci utilizări, se prezintă în stare avansată de uzură. Partea centrală a paftalei, prin chenare ce imită torsada, este decorată cu motive vegetale în tehnica *émail cloisonné*. Câmpul decorativ este delimitat de marginea paftalei prin intermediul unui chenar decorat în aceeași tehnică. Porțiunea corespunzătoare sistemului de prindere, datorită faptului că nu era expusă vederii, este decorată cu cercuri metalice. Pe revers lipsește banda metalică necesară fixării de capetele cordonului.

Stare de conservare bună.

•M.D.D. Tl., inv. nr. 42.097. Descoperită în nivelele de umplutură ce suprapuneau mormintele. Atelier (probabil) local. Argint cu titlu slab. Dimensiuni: 12,00/9,9/1,5.

Paftă (1/2) circulară, prelungindu-se înspre partea laterală în formă de acoladă. În centru, fixat prin lipire, se află un motiv decorativ ce redă o floare cu nouă petale. Marginea în formă de chenar, este ornamentată cu un cerc de "perle" metalice. Pe revers se păstrează lamele metalice folosite la fixarea paftalei de cordon.

Stare de conservare bună (Pl. V/1).

• M.D.D. Tl., inv. nr. 42.098. Descoperită în nivelele de umplutură ce suprapuneau mormintele. Atelier (probabil) local. Argint cu titlu slab. Dimensiuni: 10,00/8,4/1,5.

Paftă (1/2) circulară, prelungindu-se înspre partea laterală în formă de acoladă. Marginea, în formă de chenar, este ornamentată cu un cerc de "perle" metalice. Partea centrală a piesei este nedecorată. Pe revers lipsesc lamelele metalice folosite la fixarea paftalei de cordon.

Stare de conservare bună (Pl. V/2).

• M.D.D. Tl., inv. nr. 42.100. Descoperită în nivelele de umplutură ce suprapuneau mormintele. Atelier (probabil) local. Bronz. Dimensiuni: 4,75/3,4/1,5.

Paftă (1/2) circulară. Decorul, începând din centru înspre margine, este format din cercuri concentrice realizate prin împresiune. Pe revers se păstrează, prință de marginile piesei, o tijă subțire, circulară, în secțiune, necesară fixării de capetele cordonului.

Stare de conservare bună.

Paftaua, cunoscută în regiunea Dunării de Jos din secolele XII - XIV¹⁹⁴, este atestată arheologic, pentru prima dată, în țara noastră, prin descoperirea făcută în biserică Sf. Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș: paftaua de aur din mormântul ctitorului acestui lăcaș, Vladislav I Vlaicu¹⁹⁵.

Pentru secolele XV - XVII, când devin tot mai numeroase, paftalele sunt documentate în tezaurul de obiecte de podoabă de la Olteni¹⁹⁶, în descoperirile de la Comana¹⁹⁷, Retevoiești¹⁹⁸, Curtea de Argeș-biserica Drugești¹⁹⁹, Piua Petrii²⁰⁰, Niculițel²⁰¹, Ester²⁰², precum și în colecțiile Muzeului Național de Artă²⁰³ și a celui de istorie din Galați²⁰⁴.

Pentru perioada secolelor XVI - XVII, ca obiecte de inventar funerar, paftalele sunt atestate și în descoperirile arheologice făcute la sud de Dunăre²⁰⁵.

Exemplarele descoperite în cimitirul medieval de la Isaccea, și găsesc analogii cu celealte descoperiri din țară, mai mult în privința formei, și mai puțin, sau deloc, în cea a decorului.

Paftalele, la care decorul a fost realizat în tehnica *émail cloisoné*, sunt, în actualul stadiu de documentare, singulare în peisajul accesoriilor vestimentare din țara noastră.

Pe teritoriul orașului Isaccea, obiecte la care, pentru realizarea decorului s-a utilizat această tehnică, sunt cunoscute încă din feudalismul timpuriu²⁰⁶. În privința

modului de execuție a decorului, pentru secolul al XVII-lea, cea mai apropiată analogie o reprezintă crucea descoperită la mănăstirea Cotmeana²⁰⁷. Un exemplar în decorarea căruia s-a utilizat emailul provine de la Comana, dar diferă mult de piesele de la Isaccea, prin formă, tehnică de lucru și decor, autoarea cercetării și a comentariului științific găsindu-i analogii cu paftalele săsești, aşa-zise "pectorale", și cu descoperiri făcute în Ungaria, datează în secolele XVI - XVII²⁰⁸.

Paftalele de la Isaccea, chiar dacă exemplarul din mormântul nr. 7 a fost găsit în compania unui triplu gros emis de Ștefan Bathory, se încadrează, din punct de vedere cronologic, în secolul al XVII-lea, și mai ales în cel de al XVIII-lea.

O b i e c t e d i f e r i t e

Din această categorie fac parte o lamă de cuțit având în secțiune formă triunghiulară (Pl. VI/4) și un zurgălu confecționat din bronz.

• M.D.D. Tl., inv. nr. 42.200. Descoperit în nivelele de umplutură ce suprapuneau mormintele. Atelier local. Bronz. Dimensiuni: 6,5/5,00 cm.

Zurgălu din bronz, compus din două emisfere, lipite ecuatorial. La partea superioară este prevăzut cu o ureche de prindere oval-circulară, iar la cea interioară cu tăietura specifică, având capetele rotunjite. Pe corp decorul constă din incizii și motive vegetale stilizate.

Stare de conservare bună (Pl.VI/6).

D e s c o p e r i r i m o n e t a r e

Din descoperirile făcute în inventarele funerare ale mormintelor medievale de la Isaccea provin șapte monede, una din aramă și șase din argint. Cele depuse în palma mâinii drepte a scheletelor din mormintele nr. 1 și nr. 2, emisiuni ale sultanilor Selim al III-lea și Murad al II-lea, reprezintă singurele elemente certe pentru datarea *ante-quem* a înmormântărilor din cimitir, la sfârșitul secolului al XVIII-lea și în primul sfert al celui următor.

Dacă pentru cele două morminte descoperirile monetare au putut fi folosite la stabilirea cronologiei - ele fiind practicate paralel cu ridicarea monumentului sau într-o perioadă imediat următoare - monedele găsite în celelalte morminte nu pot fi utilizate în fixarea etapelor cronologice ale înmormântărilor și implicit ale diferitelor serii de obiecte de podoabă și accesoriilor vestimentare. Gradul înalt de uzură și faptul că sunt perforate demonstrează că au fost utilizate o perioadă îndelungată de timp, ultima dată fiind întrebuită ca obiecte de inventar funerar, astfel încât, pentru stabilirea datei *post-quem* a înmormântărilor pot fi folosite doar diversele categorii de obiecte de podoabă și accesoriile vestimentare, și acestea în limite cronologice destul de largi.

Dintre monedele recuperate din nivelele de umplutură ce suprapuneau mormintele, merită a fi amintite, deși nu ajută cu nimic la stabilirea etapelor cronologice de înmormântare, denarul emis la Kremnitz de Matei Corvin, asprul emis de Murad al III-lea, precum și imitația bătută de Dabija Voivod după shillingii emisi la Riga de către regina Cristina.

Prezentarea diverselor categorii de obiecte, a ritului și ritualului, pun în evidență principalele trăsături ale cimitirului medieval de la Isaccea, reîncrând câteva concluzii cu privire la viața materială și spirituală din evul mediu târziu. Din cele înfățișate, reiese că cimitirul de la Isaccea, cu toate că cercetarea lui sistematică nu a putut fi epuizată, se înscrie printre importantele vestigii de acest fel, nu numai din Dobrogea, analogii apropiate având la Ester, Piua Petrii și Enisala - ultimele etape de înmormântare - unde descoperirile făcute până acum au legături tipologice și culturale cu cele de la Isaccea, atât în privința unor categorii de obiecte cât și a practicilor creștine.

Cronologia cimitirului ridică probleme legate de etapele de înmormântare. Numărul redus de monede descoperite în morminte, datarea în limite largi, făcută pe baza analogiilor, a principalelor categorii de obiecte, nu permite fixarea concretă a coordonatelor cronologice a etapelor de înmormântare. Cele mai timpuriu morminte par a fi, la prima vedere, cele în care s-au descoperit triplul gros emis de Ștefan Bathory, denarul de argint emis la Kremnitz în secolele XVI - XVII și groșul, emisiune din timpul lui Sigismund al III-lea, din 1617 sau 1627. Luând în considerație gradul lor de uzură, faptul că au fost utilizate în salbe, rezultă că au avut o îndelungată utilizare, ceea ce nu ne ajută prea mult în stabilirea datei *post-quem* a etapelor de înmormântare, rămânând ca acestea să fie fixate cu ajutorul obiectelor din inventarele funerare, făcute, bincințeles, pe baza analogiilor cu descoperirii similare, în limite destul de largi.

Ultimei etape de funcționare a cimitirului îi aparțin mormintele dateate cu ajutorul monedelor emise de sultanii Selim al III-lea și Mahmud al II-lea, la sfârșitul secolului XVIII și începutul celui următor, ele constituind data *ante-quem* a înmormântărilor.

Sintetizând cele de mai sus, rezultă că, în cadrul cimitirului de la Isaccea, înmormântările încep undeva la mijlocul secolului al XVII-lea, cunosc maxima intensitate în secolul XVIII, continuă și la începutul veacului următor, fără a putea fi stabilite cu certitudine datele limită de funcționare.

Ritul și ritualul de înmormântare sunt caracteristice evului mediu târziu; ritul este exclusiv de inhumăție, ritualul neprezentând caracteristici deosebite față de alte cimitire din aceeași perioadă.

Inventarile funerare cuprind obiecte tipice secolelor XVII - XVIII, parțial în ateliere locale; întreaga serie de obiecte de podoabă și accesorii vestimentare din argint aurit, argint, bronz sau sticlă, poartă amprenta elementelor de cultură specifice feudalismului târziu, unele dintre ele prezentând puternice reminiscențe bizantine.

Rezultatele cercetărilor oferă și unele date cu privire la populația complexului medieval târziu de la Isaccea. În primul rând, trebuie remarcat faptul că este vorba în exclusivitate de o populație creștină, afirmația fiind argumentată cu ajutorul observațiilor făcute în timpul cercetărilor. Întinderea cimitirului - ținând cont și de faptul că o mare parte a fost distrusă de amplasarea celor două biserici și de clădirile din jur - poate fi un argument despre cotele pe care le atinsese, din punct de vedere demografic, complexul medieval de aici.

Descrierea mormintelor și a inventarelor acestora este în măsură să ofere unele date cu privire la situația economică a complexului și a locuitorilor lui în secolele XVII - XVIII. Obiectele confectionate din metale prețioase atestă dovada existenței unor posibilități ce nu erau la îndemâna tuturor complexelor din această perioadă, nu numai în procurarea, ci după toate posibilitățile, și în producerea unor categorii de obiecte de podoabă și accesorii vestimentare, ceea ce nu-și puteau permite decât comunitarii unui complex cu potențial economic ridicat.

Considerațiile de ordin general și succintele concluzii prezentate mai sus, nu înseamnă epuizarea tuturor problemelor ridicate de analiza materialului arheologic descoperit în inventarile funerare ale mormintelor din cimitirul medieval de la Isaccea, constituind doar puncte de plecare și de sprijin pentru cercetările viitoare privind viața materială și spirituală - nu numai a complexului medieval de la Isaccea - din perioada secolelor XVII - XVIII.

Note

- * Săpăturile de salvare din cadrul cimitirului medieval suprapus de biserică Sf. Gheorghe s-au efectuat în perioada 08.10 - 05.11 1988, la început de către Fl. Topoleanu, căruia îi mulțumim și pe această cale pentru cedarea materialului spre studiu și publicare, apoi de către semnatarul acestui articol. Cercetarea arheologică a fost posibilă

datorită lucrărilor efectuate în vede-rea protejării monumentului împotriva umezelii produse de apele pluviale, prin construirea unui canal colec- tor, lat de 4,5 m, dispus de jur-împrejurul lăcașului de cult. O succintă prezentare a descoperirilor a fost făcută la sesiunea științifică *Tomis-Constanța - 2500 de ani de evoluție neîntreruptă, cultură și*

civilizație, Constanța, 3 - 5 iunie 1991.

1. V. Drăguț, *Dictionar enciclopedic de artă medievală românească*, București, 1976, p. 181.
2. Al. Barnea, *Dacia N.S.*, XIX, 1975, p. 257, fig. 1/2; informația a fost preluată și publicată în *ISM*, vol. V, București, 1980, pp. 282 - 283, nr. 270.
3. Probabil că și la Isaccea situația corespunde cu relatarea făcută în 1839 de ieromonahul rus Partenie, care trecând prin Măcin vede biserică românilor *afară de oraș, ca un hambar, mânjată cu glod, acoperită cu olane și cu o latură deschisă, fără cruce și fără clopote*, iar creștinii ortodocși îi relatează următoarele:... *încă și turcii pe aici sunt tare răi și sălbateci, mereu ne asupresc și ne ruinează; bisericile ni le ard; la care găsesc argint îl fură, icoanele le nimicesc și la nimeni nu ne putem jela...* De asemenea, Partenie relatează că un negustor român, al cărui nume nu ni-l dă, a vrut să acopere pe cheltuiala lui biserică, însă inițiativa l-a costat viața, fiind spânzurat de turci. v. *Din călătoriile ieromonahului rus Partenie prin Moldova în jumătatea întâia a veacului XIX*, traducere din rusește de V. Puiu, Vălenii de Munte, 1910, p. 39. Despre biserică creștinilor ortodocși din Babadag, același ieromonah, afirmă că a fost arsă de către turci, fără ca episcopul grec de la Siliстра să intervină. v. C. Brătescu, *Dobrogea. Cincizeci de ani de viață românească*, București, 1928, p. 231.
4. Construirea bisericii noi a început în 1906, însă, datorită răscoalei țărănești

din 1907 și a situației politice tulburi din Europa acelor ani, situație ce prevădea prima conflagrație mondială, forurile ecclaziastice au hotărât ca materialele rămase nefolosite să fie transportate la Chilia Veche, unde s-a ridicat o biserică ortodoxă după planurile întocmite pentru cea de la Isaccea.

5. Posibil ca materialele de construcții din cetate să fi fost folosite la zidurile bisericii, cazul de la Isaccea nefiind singular, procedeul fiind utilizat frecvent în evul mediu la Dunărea de Jos. Ca exemple putem da bisericuța de la Dinogetia, v. I. Barnea, Șt. Ștefănescu, *Din istoria Dobrogei*, vol. III, București, 1971, p. 233, și pe cea treflată de la Niculițel, *ibidem*, p. 238. De asemenea, constructorii bisericii Sf. Anastasie din Niculițel au folosit *cărămizi provenite din ruinele clădirilor romane anterioare*, v. L. Bătrîna, A. Bătrîna, SCIVA 28, 1977, 4, p. 534.
6. Monedele au fost determinate de către E. Oberlander-Tîrnoveanu, căruia îi mulțumim și pe această cale.
7. D. Berciu și colab, SCIV 2, 1951, 1, p. 244, fig. 13.
8. N. Constantinescu, *Coconi. Un sat din Câmpia Română în epoca lui Mircea cel Bătrân*, București, 1972, pp. 105 - 106, fig. 50/7 - 9.
9. D.V. Rosetti, BMI XLI, 1972, 4, p. 10, fig. 28; 33.
10. idem, Materiale VIII, 1962, p. 81, fig. 7/8.
11. C.M. Tătulea, Oltenia 3, 1981, pp. 48 - 58, fig. 5/10 - 11.
12. P. Diaconescu, C. Ionescu, Materiale Oradea, 1979, pp. 362 - 363.

13. Panait I. Panait, București V, 1967, pp. 16 - 17, fig. 2; idem, SCIV 22, 1971, 2, p. 250; Panait I. Panait, A. Ștefănescu, CAB III, 1981, p. 118.
14. Gh. Baltag, Revista muzeelor și monumentelor, seria MIA 1, 1978, p. 53, fig. 1/5.
15. D. Popescu, D.V. Rosetti, Materiale VI, 1959, p. 712, fig. 14/2b.
16. Al. Bărcăcilă, Materiale V, 1959, pp. 777, 779, fig. 2/3 - 4, 7, 12, 17.
17. N. Constantinescu, Al. Marinescu, Revista muzeelor 1, 1966, p. 72, fig. 2.
18. V. Drăghiceanu, BCMI, fasc. 170, 1931, p. 175, fig. 36.
19. P. Diaconescu, C. Ionescu, *op. cit.*, p. 363.
20. A. Anghel, Danubius XI - XII, 1984 - 1985, p. 79, fig. 18; 19; D. Nanu-Basarab, Danubius XI - XII, 1984 - 1985, p. 93, fig. 13; 14.
21. D.V. Rosetti, BMI XLI, 1972, 2, p. 34, fig. 5/6, 16/17; 6/1, 4, 9, 11; 7/3.
22. idem, *Săpăturile de la Snagov*, București, 1935, p. 10, fig. 7.
23. L. Milencovici-Bătrâna, BMI XLII, 1973, 2, pp. 14, 17, fig. 1; 3; 5_{a-b}; 18.
24. E. Neanțu, Arh. Mold. I, 1961, pp. 287 - 288, fig. 1/8; 3/7.
25. Gh. Cantacuzino, G. Trohani, Cercetări arheologice III, 1979, p. 317, fig. 25/7.
26. I. Vasiliu, *Obiecte de podoabă și accesorii vestimentare medievale din colecțiile Muzeului "Delta Dunării"*, Peuce XI (sub tipar).
27. Gh. Cantacuzino, *Bucureștii de odinioară*, București, 1959, p. 102, pl. LXXVIII/1-2_{a-b}; S. Morintz, Gh. Cantacuzino, *București. Rezultatele săpăturilor arheologice și al cercetărilor istorice din anul 1953*, București, 1954, p. 112, fig. 43.
28. I. Ionașcu, S. Morintz, Gh. Cantacuzino, D.V. Rosetti, Materiale VII, 1961, p. 672, fig. 3_{a-b}.
29. L. Lăzărescu-Ionescu și colab., *București. Rezultatele săpăturilor arheologice și ale cercetărilor istorice din anul 1953*, București, 1954, p. 220, fig. 30/1 - 5.
30. I. Ionescu, Vl. Zirra, D. Berciu, M. Tudor, *Studii și reseane privind istoria României*, București, 1954, p. 458.
31. A. Margos, *Izvestiia-Varna* 22 (37), 1986, pl. V/1.
32. Evlia Celebi, descriind în 1660 cetatea Isaccea, spune că în oraș sunt multe dughene, dar nu există un bazar de pânzeturi. Tot la astfel de prăvălii se referă în 1677 și Michael Floryan Rzewuschi, afirmând: *Sunt multe dughene pentru mărfuri, dar sărace*, iar Arsenie Suhanov vorbind în 1651 despre cetatea Isaccea arată că în jurul ei este un târg mare. v. *Călători străini despre țările române*, vol. VI/1, București, 1976. Și pentru prima jumătate a secolului XIX deținem informații privind starea materială a negustorilor din oraș. Astfel, în 1830, Ion Scurge-Os din Isaccea se refugiază prin Brăila, în stânga Dunării, ducând cu el 6 bovine și 110 oi, iar Enc, din același oraș, donează la 1833, pentru construirea mănăstirii Cocoșu, un teren de lângă satul Niculițel, pe care-l cumpărase cu suma de 300 sau 350 de lei turcești. v. T. Mateescu, AIIA Iași, XXIII, 1, 1986, p. 278.

33. I. Vasiliu, Gh. Mănuțu-Adameșteanu, Peuce XI, 1984, p. 144, pl. III/1; IX/2.
34. P. Diaconu, *Păcuiul lui Soare*, vol. II, București, 1977, pp. 121 - 122, fig. 95/24.
35. N. Constantinescu, *op. cit.*, pp. 105 - 106, fig. 50/7 - 9.
36. C.M. Tătulea, *op. cit.*, pp. 48 - 58, fig. 5/10 - 11.
37. N. Constantinescu, Al. Marinescu, *op. cit.*, p. 72, fig. 2.
38. P. Diaconescu, C. Ionescu, *op. cit.*, pp. 363 - 364.
39. Panait I. Panait, *op. cit.*, pp. 16 - 17, fig. 2; Panait I. Panait, A. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 118.
40. A. Ștefănescu, Materiale, Oradea, 1979, p. 376; idem, București X, 1981, p. 144; idem, CAB III, 1981, p. 183.
41. Al. Bărcăcilă, *op. cit.*, pp. 777, 779, fig. 2/1 - 2, 7, 12 - 16, 19.
42. D.V. Rosetti, *op. cit.*, p. 10, fig. 26 - 28; 31 - 33.
43. D. Berciu și colab., *op. cit.*, p. 244, fig. 13.
44. D.V. Rosetti, *op. cit.*, p. 10, fig. 28; 33.
45. Al. Artimon, Al. Rădulescu, Suceava 8, 1981, p. 96, fig. 4/6.
46. Gh. Baltag, *op. cit.*, p. 55, fig. 1/8.
47. L. Chirițescu, N. Conovici, R. Lungu, A. Păunescu, V. Rădulescu, Cercetări Arheologice III, 1979, p. 226, fig. 16/9; 17/6.
48. Al. Artimon, Materiale, Tulcea, 1980, p. 616, fig. 16/5, 8, 11; idem, Materiale, București, 1986, p. 265, fig. 2/10.
49. Gh. Mănuțu-Adameșteanu, Materiale, Oradea, 1979, p. 381; idem, Peuce VIII, 1980, p. 484, pl. IX/5 - 6; XII/1; idem, Materiale, Tulcea, 1980, p. 625, fig. 4/4; 5/12, 14.
50. B. Mitrea, Materiale VII, 1961, p. 555, fig. 6/5.
51. Dan Gh. Teodor, *Teritoriul est-carpatic în veacurile V - XI p. Chr.*, Iași, 1978, p. 110, fig. 43/12.
52. I. Barnea, Dinogetia I, București, 1967, pp. 284 - 286, fig. 170/1-3, 7 - 14, 16.
53. P. Aurelian, Materiale VIII, 1962, p. 585, fig. 21b/2 - 3; 22.
54. Gr. Florescu, R. Florescu, P. Diaconu, Capidava I, 1958, pp. 232, 235, fig. 118/2 - 3.
55. P. Diaconu, *Păcuiul lui Soare*, vol. I, București, 1972, p. 147, fig. 56/3, 5 - 6, 8.
56. N. Constantinescu, Al. Marinescu, *op. cit.*, p. 72, fig. 2.
57. V. Drăghiceanu, *op. cit.*, pp. 172 - 173, fig. 26; 30.
58. Panait I. Panait, *op. cit.*, p. 16; Panait I. Panait, A. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 118.
59. A. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 376; idem, Muzeul Național II, 1975, pp. 389, 391.
60. B. Mitrea, I. Nestor și colab., SCIV 4, 1953, 1 - 2, p. 361, fig. 26/1; Al. Artimon, Al. Rădulescu, *op. cit.*, p. 96, fig. 4/8.
61. E. Neamțu, *op. cit.*, pp. 287 - 288, fig. 1/8; 3/7.
62. D.V. Rosetti, *op. cit.*, p. 34, fig. 5/4, 9; 6/10.
63. P. Diaconescu, G. Mihăescu, Materiale București, 1986, p. 260, fig. 6/1.
64. A. Anghel, *op. cit.*, p. 79, fig. 14, 18 - 19; D. Nanu-Basarab, *op. cit.*, pp. 92 - 94, fig. 13 - 19.

65. P. Diaconescu, C. Ionescu, *op. cit.*, p. 363.
66. D. Popescu, D. V. Rosetti, *op. cit.*, pp. 711 - 712, fig. 14/1_{a-b}; 2_{a-b}.
67. L. Chițescu, N. Conovici, R. Lungu, A. Păunescu, V. Rădulescu, *op. cit.*, p. 226, fig. 16/13; 17/12 - 13; L. Chițescu, A. Păunescu, V. Rădulescu și colab., *Materiale București*, 1983, p. 489, fig. 3/2, 4, 6 - 7, 9 - 12.
68. Al. Bărcăcilă, *op. cit.*, pp. 777, 779, fig. 2/3 - 6, 8 - 11, 18.
69. D. V. Rosetti, *op. cit.*, p. 10, fig. 34.
70. Gh. Baltag, *op. cit.*, pp. 53 - 54, fig. 1/3 - 5, 9.
71. Al. Artimon, *op. cit.*, pp. 612, 616, fig. 13/1; 16/2.
72. Gh. Mănuțu-Adameșteanu, *op. cit.*, p. 482, pl. VIII/2 - 5; XI/1 - 2; idem, *op. cit.*, fig. 4/1 - 2; 5/6 - 7, 9.
73. v. supra nota 26.
74. S. Morintz, Gh. Cantacuzino, *op. cit.*, p. 112, fig. 43.
75. I. Ionașcu, S. Morintz, Gh. Cantacuzino, D. V. Rosetti, *op. cit.*, p. 672, fig. 3_{a-b}.
76. L. Lăzărescu-Ionescu și colab., *op. cit.*, p. 220, fig. 30/1 - 6.
77. M.M. Popescu, *Podoabe medievale în ţările române*, București, 1970, p. 26.
78. S. Gheorghieva, Crevgrad Tărnov. *Le palais des rois bulgares pendant le deuxième royaume bulgare (XIIe - XIVe s.)*, Sofia, 1974, pp. 399 - 400, fig. 1/1 - 3.
79. A. Margos, *op. cit.*, pp. 116, 120, pl. V/6; XV/5.
80. B. Mitrea, Gh. Diaconu, M.D. Matei și colab., SCIV 6, 1955, 3 - 4, p. 768, fig. 12.
81. L. Chițescu, A. Păunescu, V. Rădulescu și colab., *op. cit.*, p. 489, fig. 3/12.
82. I. Barnea, *op. cit.*, pp. 286 - 287, fig. 170/18 - 20.
83. M. Barbu, M. Zdroba, *Materiale Oradea*, 1979, pp. 294 - 295.
84. I. Vasiliu, Peuce IX, 1984, p. 112, pl. V/1 - 2.
85. V. Drăghiceanu, BCMI, 1917-1923, p. 65, fig. 65_{a-b}; 67; 69.
86. M. Dumitrache, *Cercetări arheologice III*, 1979, pp. 173, 174, fig. 9/3.
87. Panait I. Panait, *op. cit.*, pp. 17 - 18, fig. 3.
88. Al. Bărcăcilă, *op. cit.*, p. 779, fig. 2/15 - 16.
89. B. Mitrea, I. Nestor și colab., *op. cit.*, p. 361, fig. 26/3.
90. V. Drăghiceanu, *op. cit.*, pp. 172 - 175, fig. 24; 28; 35; 65.
91. Gh. Baltag, *op. cit.*, p. 53, fig. 1/2.
92. L. Chițescu, N. Conovici, R. Lungu, A. Păunescu, V. Rădulescu, *op. cit.*, p. 226, fig. 17/14-15; 18/2 - 5; L. Chițescu, A. Păunescu, V. Rădulescu și colab., *op. cit.*, p. 489, fig. 3/5, 8.
93. E. Neamțu, *op. cit.*, p. 286, fig. 1/4, 6; 3/3 - 4.
94. L. Milencovici-Bătrâna, *op. cit.*, p. 16, fig. 14.
95. D.V. Rosetti, *op. cit.*, p. 34, pl. 5/10, 18; 6/1, 4, 11.
96. Gh. Mănuțu-Adameșteanu, *op. cit.*, p. 486, pl. IX/1 - 2; X/5 - 6; XII/2 - 4; idem, *op. cit.*, p. 625, fig. 3/5; 4/5, 8.
97. G. Custurea, *Materiale*, București, 1983, p. 550, fig. 6/3 - 5, 9; idem, *op. cit.*, pp. 300, 304, fig. 3/4 - 5.
98. A. Margos, *op. cit.*, pl. V/2-3; XV/1 - 4.

99. L. Chițescu, N. Conovici, R. Lungu, A. Păunescu, V. Rădulescu, *op. cit.*, fig. 17/14 - 15; 18/5.
100. G. Custurca, *op. cit.*, fig. 6/7, 9; idem, *op. cit.*, fig. 3/5.
101. L. Chițescu, N. Conovici, R. Lungu, A. Păunescu, V. Rădulescu, *op. cit.*, pp. 226, 228, fig. 16/4 - 5; 17/8; L. Chițescu, A. Păunescu, V. Rădulescu și colab., *op. cit.*, p. 489, fig. 3/19.
102. N. Constantinescu, C. Moisescu, D. Nicolăescu-Plopșor, *Dacia*, N.S. XI, 1967, p. 306, fig. 3.
103. v. supra nota 26.
104. A. Margos, *op. cit.*, pl. XVI/1.
105. L. Chițescu, N. Conovici, R. Lungu, A. Păunescu, V. Rădulescu, *op. cit.*, p. 228, fig. 17/7.
106. A. Anghel, *op. cit.*, p. 79, fig. 15 - 16.
107. A. Margos, *op. cit.*, pl. XV/6 - 7.
108. I. Al. Aldea, *Apulum X*, 1972, p. 14, fig. 10/2 - 3.
109. P. Diaconu, *Glasul bisericii XXII*, 1964, p. 719, fig. 4/1; C. Preda, *Callatis. Necropola romano-bizantină*, București, 1980, pp. 52 - 53, pl. XXIII; XLVI; LXII-LXIII; D. Tudor, O. Toropu, C. Tătulea, M. Nica, *Materiale*, Tulcea, 1980, p. 362.
110. E. Comșa, *Dinogetia*, I, pp. 302 - 315, fig. 174 - 175; P. Diaconu, *op. cit.*, pp. 150 - 154, fig. 55/1 - 5, 11, 13 - 15, 17, 21 - 22; I. Vasiliu, *op. cit.*, pp. 110 - 112, pl. V; VII; IX - X; XI/6; XII - XIV.
111. L. Milencovici-Bătrâna, *op. cit.*, p. 540.
112. C. Tico, *CAB III*, 1981, p. 252.
113. *ibidem*, nota 20.
114. E. Comșa, *op. cit.*, p. 313.
115. S. Gheorghieva, R. Pateva, *Izvestiile Institutului Arheologic*, 1955, p. 548, fig. 43/12.
116. St. Stancev, Iv. Nonceva, *Izvestiile Institutului Arheologic*, 1960, p. 84, 89, fig. 2; 9/4.
117. Dan Gh. Teodor, *SCIV* 19, 1968, 2, p. 237; idem, *SCIV* 21, 1970, 1, p. 24; idem, *MMS L*, 1974, 7 - 8, p. 572; idem, *Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în veacurile VI - XI p.Chr.*, Iași, 1981, p. 71; V. Spinei, *Realități etnice și politice în Moldova meridională în secolele X - XIII*, Iași, 1985, p. 109, fig. 14/3 - 6.
118. Dan Gh. Teodor, *Continuitatea populației autohtone la est de Carpați în secolele VI - XI p.Chr.*, Iași, 1984, pp. 110, 117, fig. 6/10.
119. I. Barnea, *op. cit.*, p. 283, fig. 169/22, 24.
120. V. Spinei, *op. cit.*, p. 108, fig. 13/1
121. *ibidem*, p. 109, fig. 15/2 - 3.
122. V. Drăghiceanu, *op. cit.*, p. 66. pl. XII.
123. V. Spinei, *Materiale București*, 1986, p. 240, fig. 2/6 - 8, 12 - 15.
124. C. M. Tătulea, *op. cit.*, pp. 48 - 56, fig. 5/13; 6/9.
125. A. Ștefănescu, *op. cit.*, pp. 387 - 393; idem, *op. cit.*, pp. 375 - 378; idem, *op. cit.*, p. 183; idem, *op. cit.*, p. 144; Panait I. Panait, A. Ștefănescu, *op. cit.*, pp. 123 - 124.
126. A. Ștefănescu, *CAB III*, 1981, p. 289.
127. Panait I. Panait, *op. cit.*, p. 250.
128. N. Constantinescu, Al. Marinescu, *op. cit.*, p. 72.
129. P. Diaconescu, G. Mihăescu, *op. cit.*, p. 260.
130. V. Spinei, R. Popovici-Baltă, *Din trecutul județului Botoșani*, 1984, pp. 115 - 134; V. Spinei, *Moldova în*

- secolele XI - XIV*, Bucureşti, 1982, p. 194, fig. 33/3 - 4.
131. M.D. Matei, Em. I. Emandi, *Habitatul medieval rural din valea Moldovei și din bazinul Somuzului Mare în secolele XI - XVII*, Bucureşti, 1982, p. 88.
132. A. Ștefănescu, CAB III, 1981, p. 276 - 277.
133. Al. Bărcăcilă, *op. cit.*, p. 781, fig. 4/2a-b.
134. E. Neamțu, V. Neamțu, St. Cheptea, *Orașul medieval Baia în secolele XIV - XVIII*, vol. I, Iași, 1980, p. 79; vol. II, Iași, 1984, pp. 115, 120, fig. 43/2, 4, 16; 44/4.
135. B. Mitrea, I. Nestor și colab., *op. cit.*, p. 360, fig. 24; B. Mitrea, Gh. Diaconu, M.D. Matei și colab., *op. cit.*, p. 766, fig. 12; Al. Artimon, Al. Rădulescu, *op. cit.*, pp. 94, 96, fig. 4/2 - 4.
136. E. Neamțu, V. Neamțu, St. Cheptea, *op. cit.*, vol. II, p. 123, nota 268.
137. D. Popescu, D.V. Rosetti, *op. cit.*, p. 711, fig. 14/5.
138. Gh. Baltag, *op. cit.*, p. 56, fig. 1/13, 15.
139. D.V. Rosetti, *op. cit.*, p. 36, fig. 5/15.
140. P. Diaconescu, C. Ionescu, *op. cit.*, p. 362.
141. E. Neamțu, Dacia N.S., XXIV, 1980, pp. 348, 350, fig. 2/6; 6/11 - 23, 47 - 48.
142. Gh. Măncu-Adameșteanu, *op. cit.*, p. 381; idem, *op. cit.*, p. 476, pl. VII/1b.
143. A. Anghel, *op. cit.*, p. 79, fig. 13.
144. D.V. Rosetti, *op. cit.*, p. 39, fig. 13.
145. M.D. Matei, Șt. Olteanu, SCIV 12, 1961, 1, pp. 121 - 130; Șt. Olteanu, C. Șerban, *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în Evul Mediu*, Bucureşti, 1969, p. 94.
146. Gh. Cantacuzino, SCIV 14, 1963, 2, p. 374, fig. 16/6.
147. D.V. Rosetti, *op. cit.*, fig. 68.
148. L. Milencovici-Bătrîna, *op. cit.*, p. 15, fig. 7.
149. L. Chițescu, N. Conovici, R. Lungu, A. Păunescu, V. Rădulescu, *op. cit.*, p. 203; L. Chițescu, R. Lungu, T. Papasima, P. Vlădilă, V. Rădulescu, A. Păunescu, Cercetări Arheologice IV, 1981, p. 139; L. Chițescu, A. Păunescu, V. Rădulescu și colab., *op. cit.*, p. 489, fig. 3/14, 16, 18, 23; L. Chițescu, A. Păunescu, T. Papasima, Materiale, Bucureşti, 1986, p. 286.
150. Gh. Cantacuzino, *op. cit.*, p. 114.
151. *ibidem*, p. 121.
152. I. Ionescu, Vl. Zirra, D. Berciu, M. Tudor, *op. cit.*, pp. 418 - 431; S. Morintz, Gh. Cantacuzino, D.V. Rosetti, Materiale V, 1959, p. 638.
153. G. Custurea, *op. cit.*, pp. 300, 304, fig. 3/7.
154. M. Comșa, *Cultură și civilizație la Dunărea de Jos*, II, 1986, p. 229, fig. 4/1.
155. B. Mitrea, Gh. Diaconu, M. D. Matei și colab., *op. cit.*, p. 766, fig. 12; M.M. Popescu, *op. cit.*, p. 33.
156. N. Constantinescu, *op. cit.*, pp. 82, 96, pl. XIII/11.
157. P. Diaconu, *op. cit.*, p. 121, fig. 95/12, 18.
158. C. Moisil, BSNR XIII, 27, 1916, p. 12, fig. 1.
159. B. Mitrea, Gh. Diaconu, M.D. Matei și colab., *op. cit.*, p. 766, fig. 12.
160. I.T. Dragomir, BMI LXI, 1972, 2, p. 71, fig. 1/18.

161. E. Neamțu, V. Neamțu, Șt. Cheptea, *op. cit.*, vol. I, p. 120, fig. 45/2.
162. C.S. Nicolăescu-Plopșor, Arhivele Olteniei VII, 1928, nr. 39 - 40, p. 509, fig. 15.
163. Gh. Mănuțu-Adameșteanu, *op. cit.*, p. 478; idem, *op. cit.*, p. 619, fig. 3/1.
164. V. Drăghiceanu, *op. cit.*, p. 172, fig. 24.
165. L. Milencovici-Bătrîna, *op. cit.*, p. 16, fig. 12.
166. E. Neamțu, *op. cit.*, p. 288, fig. 4/3.
167. D. Popescu, D.V. Rosetti, *op. cit.*, p. 711, fig. 14/6.
168. L. Milencovici-Bătrîna, *op. cit.*, p. 16, fig. 12.
169. Dan Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 237; idem, *op. cit.*, p. 2; idem, *op. cit.*, p. 572; idem, *op. cit.*, pp. 107 - 108, fig. 42/1 - 2; idem, *op. cit.*, p. 71; V. Spinei, *op. cit.*, p. 109, fig. 14/1 - 2.
170. I. Barnea, *op. cit.*, p. 282, fig. 168/4; 169/16 - 19.
171. V. Spinei, *op. cit.*, p. 109, fig. 15/1.
172. V. Drăghiceanu, *op. cit.*, fig. 52.
173. B. Mitrea, Gh. Diaconu, M. D. Matei și colab., *op. cit.*, p. 766, fig. 12; M.M. Popescu, *op. cit.*, p. 33.
174. Gh. Baltag, *op. cit.*, p. 56, fig. 1/13.
175. M.M. Popescu, *op. cit.*, p. 66, cat. 137.
176. Gh. Mănuțu-Adameșteanu, *op. cit.*, p. 478, pl. V/6 - 7; idem, *op. cit.*, p. 621, fig. 3/3 - 4; 5 - 1.
177. C. M. Tătulea, *op. cit.*, p. 56, nasturii fiind găsiți în jurul craniilor scheletelor.
178. B. Mitrea, Gh. Diaconu, M. D. Matei și colab., *op. cit.*, p. 766, nasturi găsiți sub clavicule, în dreptul umerilor și la antebratele scheletelor.
179. L. Milencovici-Bătrîna, *op. cit.*, p. 16.
180. În cimitirul de la Isaccea au fost găsiți nasturi globulari prinși de marginea veșmintelor, ceea ce demonstrează că erau folosiți și ca elemente de ornament.
181. *Călători străini despre țările române*, vol. II, București, 1970, p. 515.
182. *ibidem*, vol. VI/1, p. 485.
183. A. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 376.
184. Panait I. Panait, A. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 118.
185. L. Milencovici-Bătrîna, *op. cit.*, fig. 4.
186. D.V. Rosetti, *op. cit.*, pl. 5/4, 9; 6/10.
187. A. Ștefănescu, *op. cit.*, p. 290.
188. E. Neamțu, V. Neamțu, Șt. Cheptea, *op. cit.*, vol. II, pp. 125 - 120, fig. 42/20.
189. Gh. Cantacuzino, G. Trohani, *Cercuri Arheologice* IV, 1981, p. 213, fig. 12/21.
190. idem, *op. cit.*, p. 309, fig. 25/12.
191. L. Bătrîna, A. Bătrîna, *op. cit.*, p. 540.
192. S. Morintz, Gh. Cantacuzino, D.V. Rosetti, *op. cit.*, p. 638.
193. A. Margos, *op. cit.*, pl. VI/5; XVII/7.
194. S. Gheorghieva, *op. cit.*, p. 398, fig. 3/1; 4/3 - 5, 8, 11.
195. V. Drăghiceanu, *op. cit.*, pp. 62 - 63, fig. 57 - 59, pl. X; V. Vătășianu, *Istoria artei feudale în țările române*, vol. I, București, 1959, pp. 454 - 455; P. Chihaia, *Omagiu lui G. Oprea*, București, 1961, pp. 107 - 108; N. Constantinescu, *Curtea de Argeș (1200 - 1400). Asupra începăturilor Țării Românești*, București, 1984, pp. 114 - 117, fig. 50.
196. D.V. Rosetti, *op. cit.*, p. 8, fig. 4 - 6.

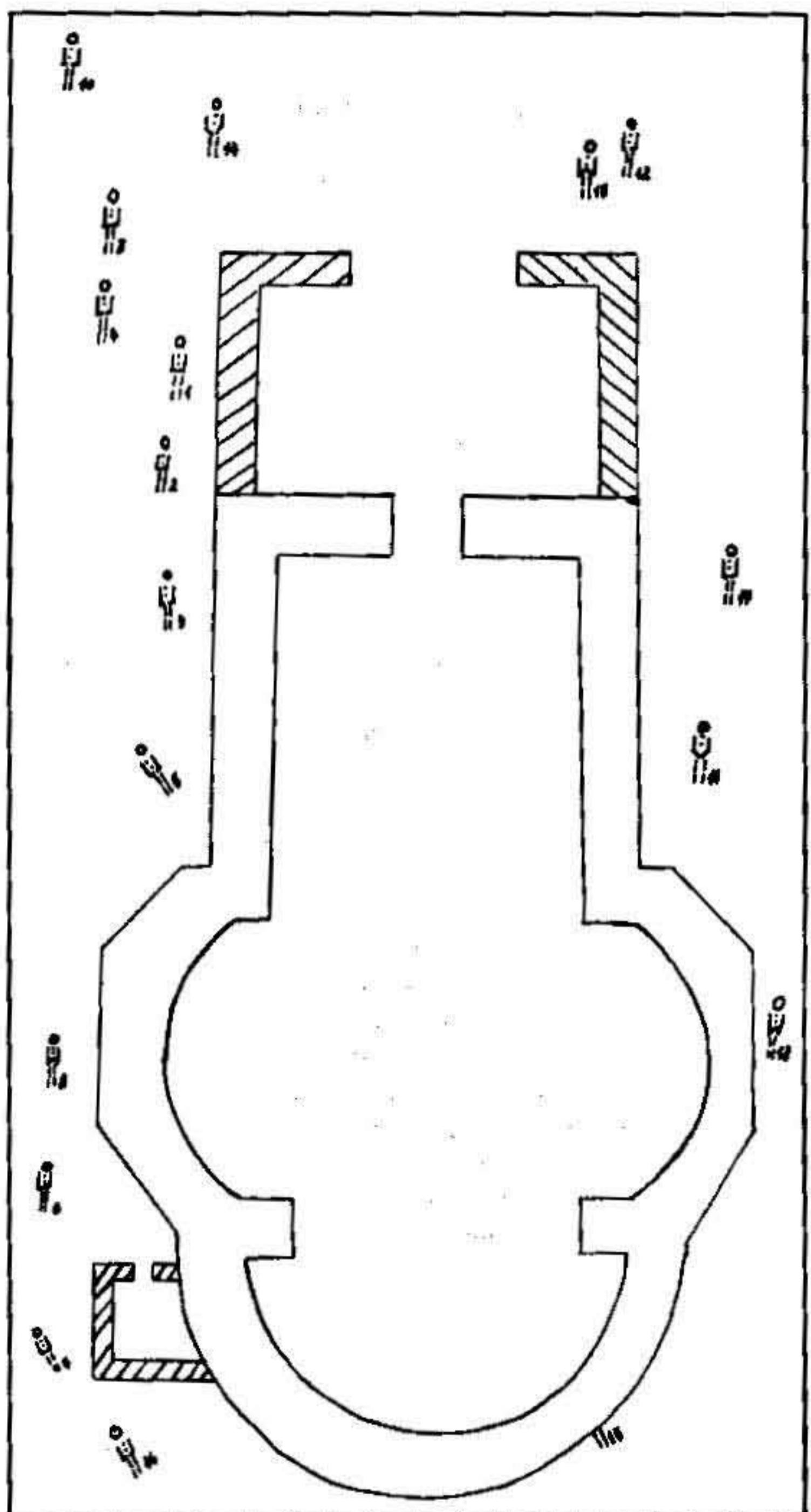
197. L. Milencovici-Bătrîna, *op. cit.*, pp. 16 - 17, fig. 15.
198. D.V. Rosetti, *op. cit.*, p. 712, fig. 15.
199. S. Cristocea, *Revista Monumentelor Istorice*, LIX, 1990, 1, p. 34, fig. 16.
200. L. Chițescu, N. Conovici, R. Lungu, A. Păunescu, V. Rădulescu, *op. cit.*, p. 205, fig. 18/1.
201. L. Bătrîna, A. Bătrîna, *op. cit.*, p. 540.
202. G. Custurea, *op. cit.*, p. 550, fig. 5/1, 3 - 4; 6/8; idem, *op. cit.*, p. 300, 304, fig. 2/1 - 4.
203. M.M. Popescu, *op. cit.*, pp. 77 - 78, cat. 209 - 212, fig. 104 - 105.
204. D. Nanu-Basarab, *op. cit.*, p. 95, cat. 24, 27 - 30, fig. 24; 27 - 30.
205. A. Margos, *op. cit.*, pl. VII/2 - 4.
206. Fl. Topoleanu, RESEE XXVI, 1988, 4, pp. 311 - 317.
207. I. Barnea, N. Constantinescu, *Materiale V*, 1959, p. 668, pl. I.
208. L. Milencovici-Bătrîna, *op. cit.*, p. 17, notele 82 - 83.

Le cimetière médiéval d'Isaccea - Biserica Sf. Gheorghe

Résumé

Le cimetière médiéval de l'église dédiée à St Georges d'Isaccea compte parmi les plus importants vestiges de cette catégorie explorés en Dobroudja. Les tombeaux remontent jusque vers le milieu du XVII e siècle, mais les plus nombreux sont ceux du XVIII e siècle, se prolongeant jusqu'au commencement du siècle suivant, sans pouvoir établir, toutefois, les limites strictes du fonctionnement de cette nécropole. A noter le rite et le rituel funéraire typiques de la phase finale du moyen âge. En effet, le mobilier funéraire également comporte des objets caractéristiques des XVII e - XVIII e siècles, fabriqués, en partie, par les ateliers autochtones. Il y a tout un lot de parures et d'accessoires vestimentaires en argent doré, argent, bronze et verre présentant les éléments caractéristiques de l'étape féodale finale, avec dans certains cas, de fortes réminiscences byzantines.

De la description de ces tombeaux avec leur mobilier funéraire se dégagent des données intéressant l'économie de l'ensemble et la situation financière de ses habitants durant les XVII e et XVIII e siècles. La présence d'objets en métal noble témoigne d'une situation économique supérieure à la majeure partie des ensembles de cette époque. Il ne s'agit pas seulement d'aspirations, mais aussi, selon toutes probabilités, de produire des parures et d'accessoires vestimentaires d'un prix auquel ne pouvaient prétendre que les membres d'une communauté de riche potentiel économique.

Pl. I. Planul cimitirului medieval. • Pl. I. Relevé du cimetière médiéval.

1

2

3

4

5

6

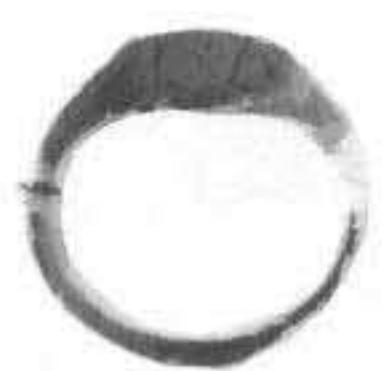

7

8

Pl. II. Inele. • *Pl. II. Bagues.*

a

1

b

a

2

b

a

3

b

a

4

b

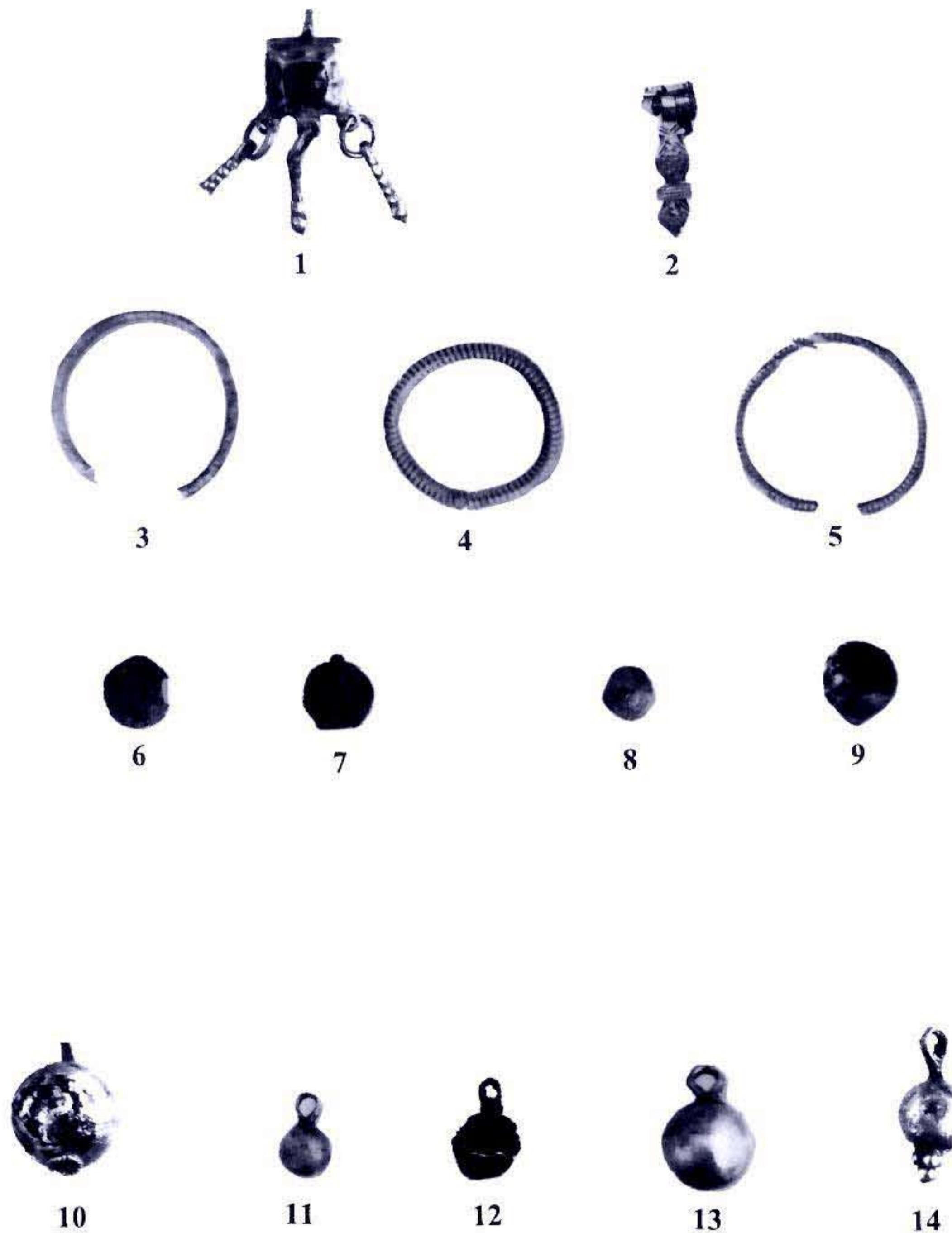

a

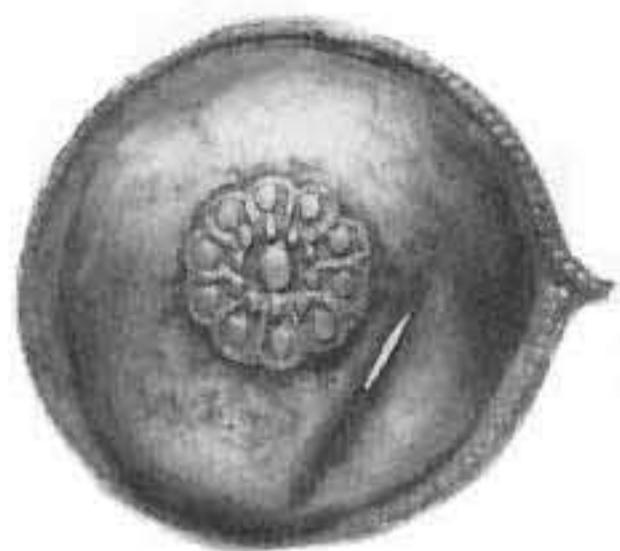
b

Pl. III. Inele. • *Pl. III. Bagues.*

Pl. IV. 1, 2 - Cercei; 3 - 5 - Verigi; 6 - 14 - Nasturi.

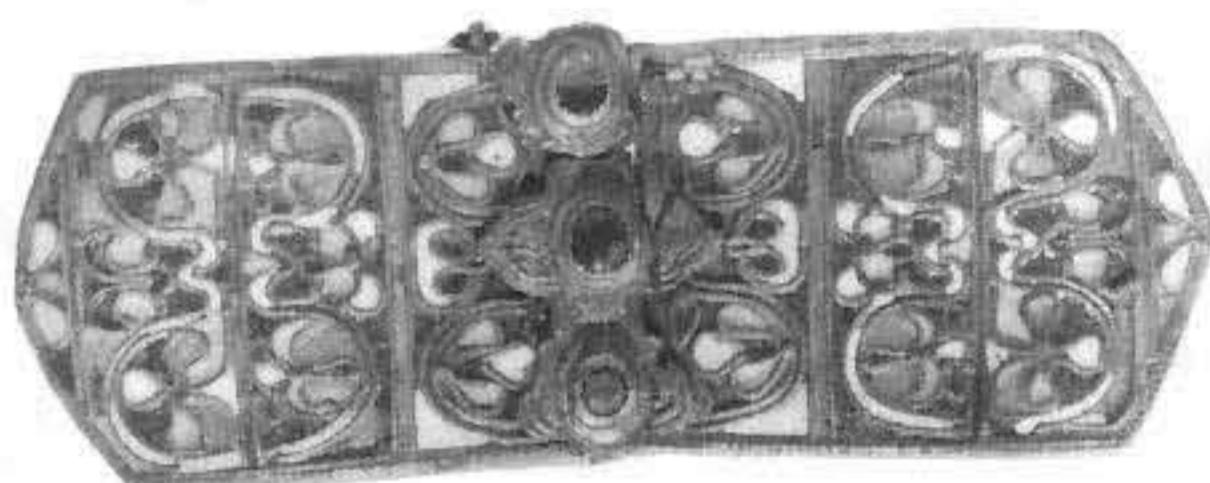
Pl. IV. 1, 2 - Boucles d'reille; 3 - 5 - Anneaux; 6 - 14 - Boutons.

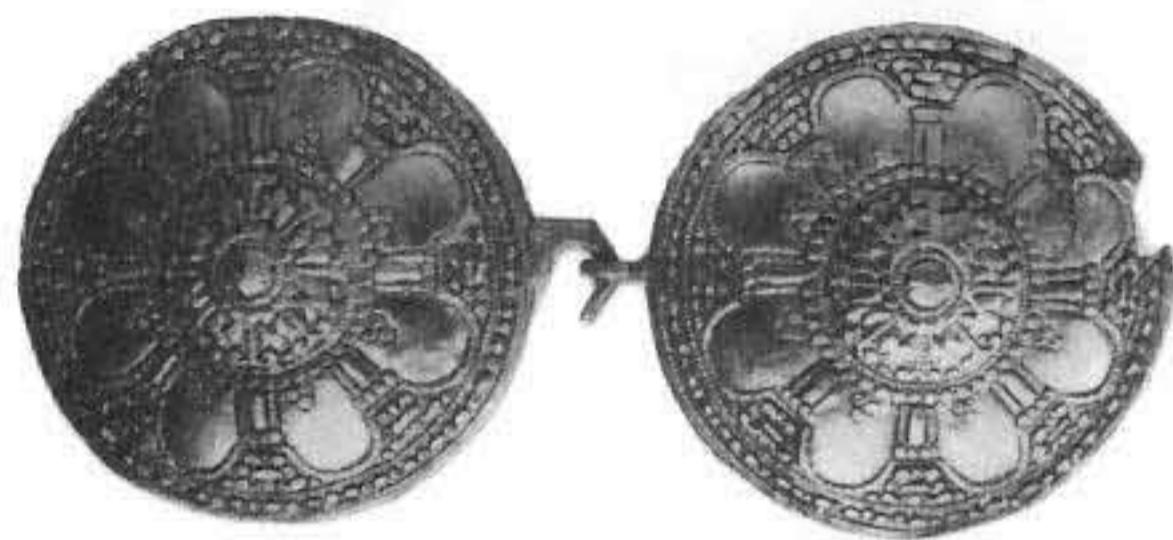
1

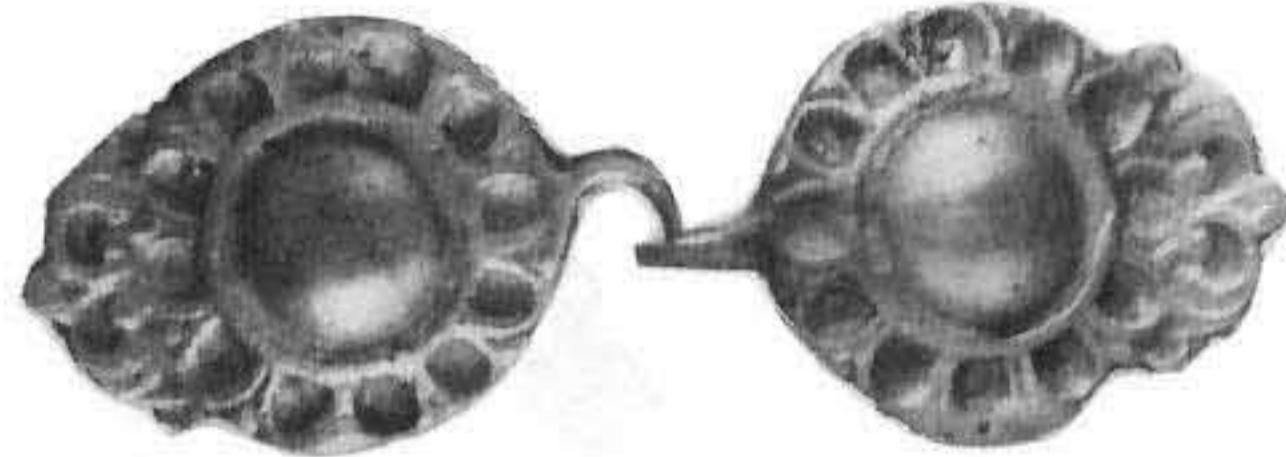
2

3

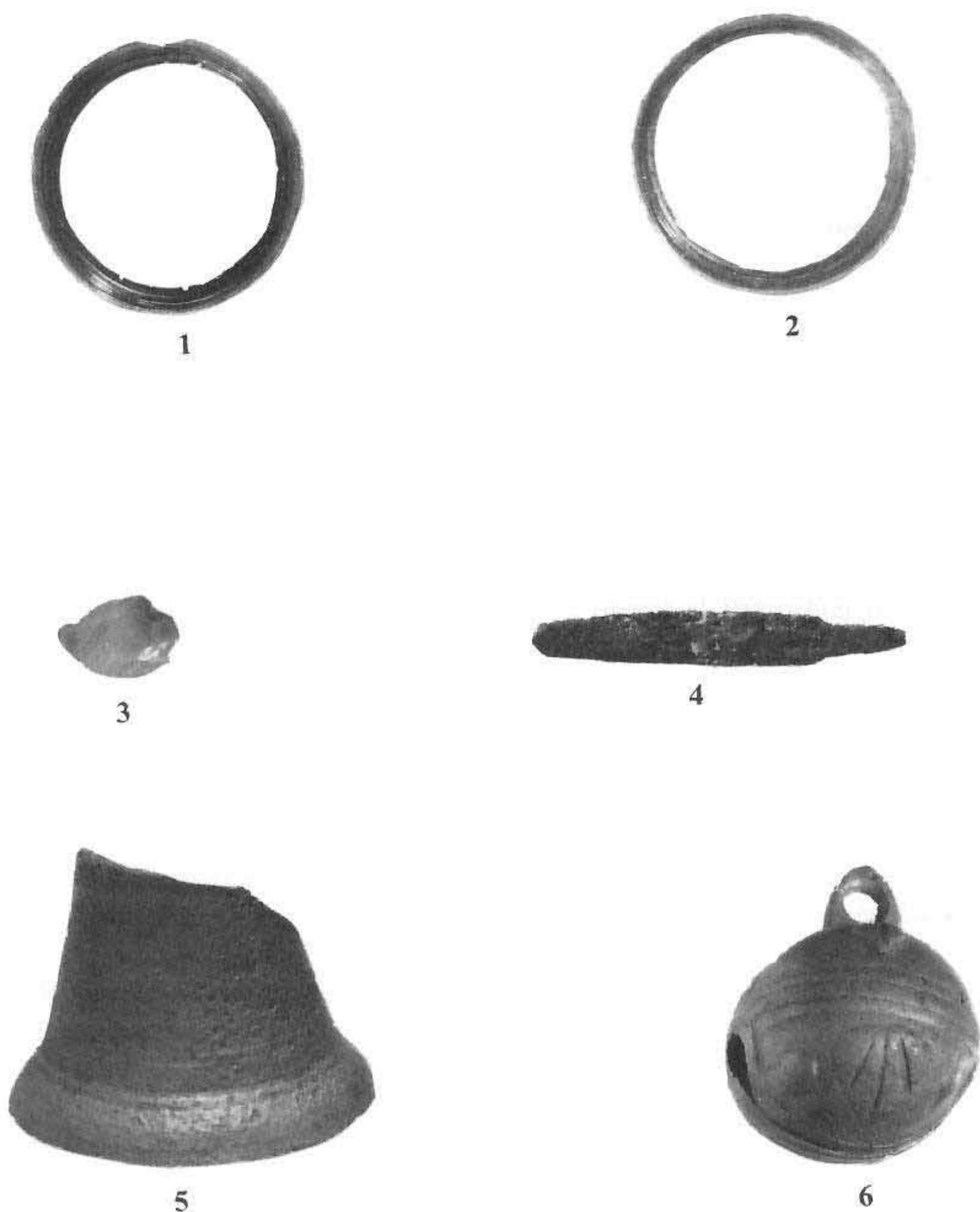

4

5

Pl. V. Paftale. ♦ *Pl. V. Boucles de ceinture.*

Pl. VI. 1, 2 - Brătări de sticlă; 3 - Mărgică de chihlimbar; 4 - Lamă de cuțit; 5 - Clopoțel fragmentar; 6 - Zurgălău.

Pl. VI. 1, 2 - Bracelets en verroterie; 3 - Perle d'ambre; 4 - Lame de couteau; 5 - Clochette fragmentaire; 6 - Grelot.